

MİLLÎ EĞİTİM DERGİSİNİN “SALGIN SÜRECİNDE TÜRKİYE’DE VE DÜNYADA EĞİTİM” ÖZEL SAYISINDA YER ALAN MAKALELERE İLİŞKİN BİR META SENTEZ ÇALIŞMASI

DERLEME MAKALESİ

Ali KIŞ¹, Burhanettin DÖNMEZ²

1 Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ali.kis@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4768-3964.

2 Prof. Dr., Başkent Üniversitesi, Eğitim Fakültesi burhanettindonmez@baskent.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1175-8744.

Geliş Tarihi: 07.06.2021 Kabul Tarihi: 01.07.2021 DOI: 10.37669/milliegitim.948919

Öz: 2019 yılı sonlarından itibaren gündeme giren, tüm ülkelere hızlı bir değişim ve dönüşüm yaşatan corona virüs salgın dönemi her sektörü derinden etkilemeye devam etmektedir. Salgın döneminde zorunlu olarak başlatılan uzaktan eğitim uygulamaları, dönemin çeşitli açılardan ele alınmasını ve incelenmesini zorunlu kılmış; veriye dayalı yönetimin bir gereği olarak, konuya ilişkin çeşitli araştırmalar yapılmış ve makaleler yazılmıştır. Salgın döneminde Türkiye’de ve dünyada eğitimde yeni süreçleri, salgın sonrasında eğitim ve öğretime yönelik stratejileri, salgın sonrası yeni öğretmen yeterliklerini ve öğrencilere kazandırılması gereken becerileri, yaşam boyu öğrenme bağlamında hem uzaktan hem de yüz yüze eğitim süreçlerini ve salgın döneminde eğitim ile ilgili olabilecek konulardan oluşan araştırmaları, Millî Eğitim dergisi de “Özel Sayı” olarak yayınlamıştır. Millî Eğitim dergisinin “salgın döneminde Türkiye ve Dünyada Eğitim” özel sayısında yer alan makalelere ilişkin genel bir değerlendirme yapmak bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Meta-sentez yönteminin kullanıldığı bu çalışmaya özel sayıdaki 39 makale dâhil edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, Millî Eğitim Bakanlığı’nun kurumsal esnekliği ve değişime hızlı uyum sağlayabilen insan kaynakları, bazı dezavantajlı gruplar için uzaktan eğitim ortamlarının fırsatlar sağlayabilmesi ve veli katılımı, salgın dönemindeki avantajlar olarak değerlendirilmiştir. Süreçteki derse katılım sorunları, motivasyon eksikliği, ölçme-değerlendirme yöntemindeki belirsizlikler ve uygulamalı derslerin olması gereken verimlilikte işlenemeyişi de sürecin dezavantajları olarak görülmektedir. Hazırlıksız yakalanan bir durumun olası dezavantajlarına rağmen, elde edilen yeni eğitim ortamı kazanımlarının gelecekte var olmaya devam edeceği tüm eğitim paydaşlarınca hemfikir olunan bir nokta olmuştur. Makalelerin sonuçlarına göre SWOT analizi mantığı ile eğitim sisteminin güçlü ve zayıf yönleri, sahip olduğu fırsatlar ve tehditler belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara dayalı çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: uzaktan eğitim, Millî Eğitim dergisi, meta-sentez, salgın döneminde eğitim

A META SYNTHESIS ON ARTICLES OF “EDUCATION IN TURKEY AND IN THE WORLD DURING PANDEMIC PERIOD” IN SPECIAL ISSUE OF NATIONAL EDUCATION JOURNAL

Abstract:

The coronavirus pandemic period, which has been on the agenda since the end of 2019 and has brought rapid change and transformation to all countries, continues to deeply affect every sector. The distance education practices, which were initiated compulsorily during the pandemic period, made it necessary to consider and examine the period from various angles; As a requirement of data-based management, various researches have been made and articles have been written on the subject. Concerning new processes in education in Turkey and in the world during the pandemic period, strategies for education and training after the pandemic, new teacher competencies and skills to be acquired by students, both distance and face-to-face education processes in the context of lifelong learning and issues that may be related to education during the pandemic period, the Journal of National Education published academic articles in a “Special Issue”. The purpose of this study is to make a general evaluation of the articles in the special issue of “Education in Turkey and the World in the Pandemic Period” of the Journal of National Education. 39 Special Issue articles were included in this study. According to the results obtained, MoNE’s institutional flexibility and human resources that can adapt quickly to change, the opportunity of distance education environments for some disadvantaged groups and parent participation were evaluated as advantages during the pandemic period. Lesson participation problems in the process, lack of motivation, measurement-evaluation method uncertainties, and the inability to teach applied lessons with the efficiency they should be are also seen as the disadvantages of the process. Despite the possible disadvantages of an unprepared situation, it has been a point agreed by all education stakeholders that the new educational environment gains will continue to exist in the future. According to the results of the articles, the strengths and weaknesses of the education system, its opportunities and threats were determined with the swot analysis logic. Various recommendations have been presented based on the findings.

Keywords: distance education, national education journal, meta-synthesis, education in pandemic period

Giriş

21. yüzyıl yediden yetmişe herkesi, insanlık tarihi boyunca hiç olmadığı kadar etkileşimde bulunmaya zorlamaktadır. Dünya ölçeğindeki ekonomik, sosyal, siyasal ve teknolojik gelişmelerden kaynaklanan etkileşimlere son bir yılda sağlık konusu da başat bir biçimde eklenmiştir. 2019 yılının son aylarında Çin'in Wuhan eyaletinde ortaya çıkan bir virüs ve neden olduğu Covid 19 olarak adlandırılan hastalık, kısa bir zamanda tüm ülkeler için birincil tehdit konumuna yükselmiş ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından "pandemi" olarak tanımlanmıştır. Böylece hiçbir şeyin diğerinden bağımsız olmadığı, eğitim, ekonomi, sağlık, turizm gibi sektörler arasındaki yaşamsal ilişki bir kez daha somut olarak görülmüştür. Covid 19 salgını dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir olayın, başka bir yerinde hayatın akışını etkileyebileceğini göstermek suretiyle kaos kuramını ve kelebek etkisini (Lorenz , 2000) de doğrulamıştır. Bu gelişme her sektörün gündemini öylesine değiştirdi ki, "bundan sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacak" söylemi slogan haline gelmiştir. Hükümetleri politika ve stratejilerini yeniden gözden geçirmeye zorlamış ve uyum sağlayamayan ülkeler birçok açıdan zarara uğramışlardır.

Salgının başladığı dönemde radikal kararlar alıp okulları kapatan ülkeler, yaz aylarında vakaların da düşmesiyle yeni eğitim-öğretim yılında yeniden yüz yüze eğitime geçmeyi denese de bir dizi sorunla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Birçok ülke vaka artışlarına aldırmadan yüz yüze eğitimi sürdürürken, bazıları çevrimiçi, bazıları ise hem çevrimiçi hem yüz yüze eğitim modellerine başvurmuşlardır. 27 Mart 2020 tarihi itibarı ile 188 ülkede 1,5 milyardan fazla öğrenci ve 63 milyondan fazla öğretimi ve okulun bu süreçten etkilendiği tahmin edilmektedir (UNESCO, 2020).

Türkiye için bu sürece biraz daha yakından bakmak gerekirse, 11 Mart 2020'de okulların kapanmasının ardından gerek YÖK gerek MEB hemen çalışmalara başlamıştır. Bir haftalık aradan sonra MEB, 23 Mart 2020'de, Eğitim Bilişim Ağı (EBA)'nın mevcut altyapısı üzerinden ve Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) ile yapılan işbirliği çerçevesinde çok kısa bir sürede kurulan TV kanalları üzerinden, ilk ve orta dereceli okullar için yayınlar yapılmaya ve dersler verilmeye başlanmıştır. Hangi öğrencinin hangi saatlerde hangi dersi alacağı belirlenmiş ve etkili bir biçimde uygulanmaya başlanmıştır. EBA'ya erişim imkânı olmayan, evlerinde bilgisayar ve/veya internet erişimi olmayan öğrenciler derslerini günün farklı saatlerinde tekrar eden EBA TV kanalları üzerinden izleyebilmişlerdir. Bu süreçte alt yapısı hızla geliştirilen EBA dünyada en fazla tıklanan eğitim portalı haline gelmiştir.

Uzaktan eğitim için teknik alt yapının geliştirilmesinin yanında yine uzaktan eğitimle öğretmenlerin teknik becerilerini geliştirmek amacı ile programlar düzenlenmiş, MEB tarafından dijital materyaller yanında, öğrenciler için hazırlanan destekleyici eğitim materyalleri de öğrencilere ücretsiz olarak ulaştırılmıştır. Gerek bütçe olanakları gerekse başlıklarla bilgisayar olmadığı için uzaktan eğitime erişemeyen öğrencilere bilgisayar dağıtımı başlatılmış ve kısa sürede 500 bin öğrenciye bilgisayar dağıtılma-

sı düşünülmektedir. Ayrıca, velî eğitime önem verilme suretiyle “kriz yönetimi”, “korkuyu azaltma”, “oyunla iletişim kurma”, “evdeyken çocukların bağışıklığını nasıl yükseltirsin” gibi birçok bilgilendirici program yayınlanmış, velilere destek olmak amacıyla hazırlanan “Hayatın İçindeki Müfredat”, “Çocuğunuzun Eğitim Yolculuğuna Eşlik Etmek İster misiniz?”, “Okula Uyum Kılavuzu” gibi birçok kitap ve doküman da velilere yönelik olarak hazırlanmıştır.

Diğer yandan Açık Öğretim Fakültesi ve/veya UZEM (Uzaktan Eğitim ve Araştırma Merkezi) olan üniversiteler MEB’de olduğu gibi bu sürece daha kolay uyum sağlayabilmişlerdir. Bu imkanlara sahip olmayan üniversiteler için Anadolu, İstanbul ve Atatürk Üniversiteleri uzaktan eğitim materyallerini diğer üniversitelerle paylaşmış ve uzaktan erişime açmışlardır. Buna rağmen bazı üniversitelerin daha fazla sorun yaşadıkları bilinmektedir. Hatta UZEM olmayan üniversitelerin yanında UZEM olmasına rağmen eş zamanlı ders olanaklarının yetersiz olduğu durumlarda üniversiteler Zoom, Google Classroom, Moodle, ALMS, Skype, Microsoft Teams, Google Meet vb. gibi programları kullanmak suretiyle uzaktan eğitimi sürdürmeye çalışmışlardır. YÖK “Küçük değişiklikler büyük anlam ifade eder” sloganı ile üniversitelere gönderdiği yazı ile engelli öğrenciler için yapılması gerekenler konusunda yol gösterici olmuştur (YÖK, 2020a). Aynı şekilde YÖK, 11.05.2020 tarihli yazısı ile tüm üniversitelerde yıl sonu ve bütünleme sınavlarının üniversitelerin mevcut dijital imkanları kullanarak veya ödev, proje gibi alternatif yöntemlerle yapılabileceğini kararlaştırmıştır (YÖK, 2020b).

Gerek MEB, gerekse YÖK ve üniversiteler tarafından alınan tüm önlemlere rağmen, eğitim sisteminin salgına hazırlıksız olarak yakalandığı görülmektedir. Bu durumun çeşitli alanlarda ve boyutlarda öğrenme kayıplarına yol açtığı düşünülmektedir. Uzaktan eğitim yüz yüze eğitimin yerini tutmamakla birlikte, üniversiteler ve MEB, yaşanan bu mücbir sebep nedeni ile uzaktan eğitim konusundaki çalışmalarını hızlandırmış, alt yapılarını güçlendirmiş ve personel eğitimine ağırlık vermişlerdir. Salgın öncesinde de MEB hizmet içi eğitim başta olmak üzere çeşitli amaçlarla EBA altyapısından yararlanmıştı. Aynı şekilde birçok üniversite salgın öncesinde de lisans düzeyinde başta 5İ dersleri (Türkçe, Yabancı Dil, İnkılap Tarihi) olmak üzere bazı dersleri uzaktan eğitimle veriyordu. Yaşanan salgın dönemi tarihsel süreci hızlandırmış bütün dünyada giderek yaygınlık kazanan uzaktan eğitim uygulamalarını daha fazla gündeme getirmiş ve önemini vurgulamıştır. Bu nedenle uzaktan eğitim konusunda belki de önümüzdeki on yılda gelinebilecek noktaya bir yıl gibi kısa bir sürede ulaşılmıştır. Bugün artık normal dönemde de her kademedeki derslerin bir kısmının uzaktan eğitimle yapılması ve öğrencilerin okul ortamında, sosyal ve duygusal öğrenme becerilerine daha fazla zaman ayırmaları gerektiği ifade edilmektedir (MEB, 2020)

Hızla yaşanan bu süreç ve uzaktan eğitim uygulamaları sürecin çeşitli açılardan ele alınmasını ve incelenmesini zorunlu kılmış, veriye dayalı yönetimin bir gereği olarak konuya ilişkin çeşitli araştırmalar yapılmış, makaleler yazılmıştır. Bu bağlamda ya-

rım asra yaklaşan birikimiyle Millî Eğitim dergisi de, salgın döneminde Türkiye’de ve Dünyada eğitimde yeni süreçleri, salgın sonrasında eğitim ve öğretime yönelik stratejileri, salgın sonrası yeni öğretmen yeterliklerini, öğrencilere kazandırılması gereken becerileri, yaşam boyu öğrenme bağlamında hem uzaktan hem de yüz yüze eğitim süreçlerini ve salgın süresince eğitim ile ilgili olabilecek diğer konulardan oluşan araştırmaları “Özel Sayı” olarak yayınlamıştır. Bu özel sayıda 50 makaleye yer verilmiştir. Makaleler konuyu çeşitli açılardan ele alarak önerilerde bulunmuşlardır. Bu çalışmalar yöneticiler yol gösterici olmakla birlikte yapılacak bir meta sentez çalışması ile bu çalışmaların ortak sonuçlarının ve önerilerinin belirlenmesinin zaman sıkıntısı yaşayan başta yöneticiler olmak üzere bütün kullanıcılar açısından bir katkı olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, Millî Eğitim dergisinin salgın sürecinde Türkiye’de ve Dünyada eğitim özel sayısında yer alan makalelere ilişkin bir meta sentez çalışması yapılması önemli görülmektedir.

Problem Cümlesi

Millî Eğitim dergisi “Salgın Sürecinde Türkiye’de ve Dünyada Eğitim” özel sayısındaki makalelerin betimsel durumu ve salgın dönemine ilişkin ulaşılan sonuçları nelerdir?

1-Makalelere ilişkin betimsel bilgiler:

- a. Özel sayıdaki makale sayısı kaçtır?
- b. Özel sayıdaki makalelerin üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
- c. Özel sayıdaki makalelerin amaçları nelerdir?
- d. Özel sayıdaki makalelerin örneklemi nasıldır?
- e. Özel sayıdaki makalelerin veri toplama yöntemleri nasıldır?

2-Salgın dönemi eğitime ilişkin sonuçlar:

- a. Uzaktan eğitimin avantajlarına ilişkin bulgular nelerdir?
- b. Uzaktan eğitimin dezavantajlarına ilişkin bulgular nelerdir?
- c. Uzaktan eğitim deneyimlerinin geleceğin eğitim uygulamalarına yansıma biçimine ilişkin bulgular ve öneriler nelerdir?
- d. Yüzyüze eğitim ile uzaktan eğitimin karşılaştırılmasında öne çıkan noktalar nelerdir?
- e. Salgın sürecinde eğitim sisteminin güçlü yönleri nelerdir?
- f. Salgın sürecinde eğitim sisteminin zayıf yönleri nelerdir?
- g. Salgın sürecinde eğitim sistemi için fırsatlar nelerdir?
- h. Salgın sürecinde eğitim sistemine yönelik tehditler nelerdir?
- i. Uzaktan eğitim sürecinde öne çıkan dijital ortamlar nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada aynı temada (salgın sürecinde eğitim) yayınlanmış araştırmaların sentezlenmesi amaçlanmıştır. Çeşitli sentezleme yöntemleri olmakla birlikte önemli bir kısmı nitel, nicel ve karma yöntemde yapılan araştırmaların sonuçlarının birleştirilmesi için meta-sentez deseni tercih edilmiştir. Araştırmaların sistematik derlemlerinden biri olan meta-sentez deseni, belirli bir konuda yapılmış nitel araştırmaları, nitel anlayış çerçevesinde sentezleyerek yorumlamayı içerir (Gümüş, 2018). Aynı konu üzerinde yapılmış nitel çalışmaların bir araya getirilmesi ve dâhil edilen çalışmalardaki ortak temaların belirlenmesi, tek bir çalışmanın sağlayamayacağı derinlikte bilgi sağlayabilir (Erwin, Brotherson ve Summers, 2011). Meta-sentez belirli bir alanda yapılan çalışmaların nitel bulgularının, yorumlanması, değerlendirilmesi, benzer ve farklı yönlerinin ortaya konulması ve yeni çıkarımlar yapılmasını amaçlayan çalışmalardır.

Bu çalışmanın deseni meta-sentez, yöntemi ise tematik sentezdir. Bu yöntemde çalışmaya dâhil edilen araştırmaların sonuçları detaylı bir şekilde kodlanır, gerektiğinde kategorileştirilir ve temalar oluşturulur. Sonuçların sunumunda tablolardan ve görsellerden de yararlanılabilir.

Tematik sentezin üç aşaması vardır (Thomas ve Harden 2008):

1-Derlemeye dâhil edilen çalışma sonuçlarının (gerektiğinde bulguların) detaylı şekilde kodlanması

2-Elde edilen kodların ilgili alanda toplanarak betimsel temaların oluşturulması

3-Betimsel temalardan yola çıkarak analitik temaların geliştirilmesi.

İlk iki aşama dâhil edilen çalışmaların sonuçlarının sistematik olarak bir araya getirilmesini kapsarken, üçüncü aşama elde edilen bulguların yeniden yorumlanması ile soyut yeni temaların ortaya çıkarılma aşamasıdır. Bu çalışmada araştırma soruları temalar olarak önceden belirlenmiştir.

Dâhil Edilme Kriterleri

Bu çalışmaya makalelerin dâhil edilme kriterleri şunlardır:

- MEB Dergisi özel sayısında yayınlanmış olmak (2020-49-1)
- Salgın sürecinde yapılan araştırma makalesi olmak
- Uzaktan eğitimle ilişkili olmak
- Türkiye örneğinde yapılmış olmak

Dışlanan Çalışmalar

- Dâhil edilme kriterlerinin tamamına uymayan çalışmalar bu araştırmada dışlanan çalışmalardır (Ek 1).

Tablo 1. Senteze dâhil edilen makalelere ilişkin betimsel bilgiler

Makale #	Dergi Sayfa #	örneklem/çalışma grubu/Doküman	Desen	Kurum	Veri Toplama	Analizler	Konu
M1	13	Paydaşlar (Öğrenci, Öğretmen, Veli, Yönetici, 137)	Nitel	Bozok Üniv.	Görüşme	İçerik analizi	Uzaktan eğitim sürecine ilişkin paydaş görüşleri
M2	45	Öğretmen (özel okul, 71)	Nitel	Ankara Üniv.	Görüşme	İçerik analizi	Uzaktan eğitim geçiş sürecinin incelenmesi
M3	69	Öğrenci (120524), Öğretmen (18031), Yönetici (2111), Veli (127177)	Nicel	Ankara Milli Eğt. Md.	Anket	Betimsel-Çıkarımsal İstatistik	Uzaktan eğitim sürecinin değerlendirilmesi
M4	95	Öğretmen adayları (28, Okul Öncesi, Sınıf, Fen, Türkçe, RPD)	Nitel	Kırıkkale Üniv.	Görüşme	Betimsel analiz	Uzaktan eğitime ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri
M5	113	Kurumların internet siteleri	Nitel	Kırıkkale Üniv.	Doküman inceleme	Betimsel analiz	Uzaktan eğitim geçiş-Genel bir değerlendirme
M6	129	Üniversitelerin Covid-19 faaliyet raporları	Nitel	Bingöl/ Atatürk Üniv.	Doküman inceleme	Betimsel analiz	Üniversitede uzaktan eğitim ve salgın sonrası planlama
M7	155	Okul müdürleri (14)	Nitel	Bahçeşehir Üniv.	Görüşme	İçerik analizi	Okul müdürlerinin öğretim liderliği
M8	175	Okul müdürleri (ilkokul, ortaokul, lise 13)	Nitel	Bülent Ecevit Üniv.	Görüşme	İçerik analizi	Okul müdürlerinin teknoloji liderliği
M9	201	Öğretmen (381)	Karma	Kocaeli Üniv.	Anket	Betimsel, İçerik analizi	Sanal sınıf yönetimi sorunları
M10	231	Öğretmen (516)	Nicel	Batman Üniv.	Ölçek	Betimsel-Çıkarımsal İstatistik	Öğretmenlerin aşırı iletişim yükü düzeyleri
M11	253	Öğretmen (20)	Nitel	Düzce Üniv.	Görüşme	İçerik analizi	Uzaktan eğitimde öğrenci başansını değerlendirme
M12	273	Öğretmen (ilkokul, 44)	Nitel	Siirt Üniv. Mardin Üniv.	Anket	İçerik analizi	Uzaktan eğitime ilişkin öğretmen görüşleri
M13	293	Öğretmen (418)	Karma	Necmettin Erbakan Üniv.	Anket	Betimsel-Çıkarımsal İstatistik	Uzaktan eğitime ilişkin öğretmen görüşleri
M14	323	Öğretmen (lise, 60)	Nitel	Gazi Üniv.	Anket	Betimsel analiz	EBA - Lise öğretmenlerinin görüşleri

Millî Eğitim Dergisinin “Salgın Sürecinde Türkiye’de ve Dünyada Eğitim” Özel Sayısında Yer...

M15	343	Öğretmen (Fen Bil. 10)	Nitel	Uludağ Üniv.	Anket	Betimsel, İçerik analizi	Uzaktan eğitime ilişkin öğretmen görüşleri
M16	371	Öğretmen (Fen Bil. 34)	Nitel	Balıkesir Üniv.	Görüşme	İçerik analizi	Uzaktan eğitim (Fen Bilgisi deneyleri) öğretmen görüşleri
M17	395	Öğretmen (Türkçe 10)	Nitel	Necmettin Erbakan Üniv.	Görüşme	İçerik analizi	Uzaktan eğitim (Türkçe dersi) öğretmen görüşleri
M18	413	Öğretmen (Özel Eğitim 19)	Nitel	Van Yüzüncü Yıl Üniv.	Görüşme	İçerik analizi	Uzaktan eğitim (Özel Eğitim) öğretmen görüşleri
M19	439	Öğretmen (Özel Eğitim 14) Ebeveyn (21)	Nitel	Afyon Kocatepe/ İzmir Demokrasi Üniv.	Görüşme	İçerik analizi	Salgın süresince Özel Eğitim, Öğretmen ve Ebeveyn görüşleri
M20	459	Öğretmen (Beden Eğt. 138)	Nicel	Mersin Üniv.	Ölçek	Betimsel-Çıkarımsal İstatistik	Uzaktan eğitim öğretmenin rol ve yeterlikleri (Beden Eğt Öğrt)
M21	477	Veli (3675)	Nicel	Necmettin Erbakan Üniv.	Anket	Betimsel-Çıkarımsal İstatistik	Uzaktan eğitime ilişkin veli görüşleri
M22	505	Veli (257)	Nicel	Karabük Üniv.	Anket	Betimsel-Çıkarımsal İstatistik	EBA ilkökul programına ilişkin veli görüşleri
M23	529	Öğrenci (ilkokul) ve velileri (11)	Nitel	Yıldız Teknik / Pamukkale Üniv.	Görüşme	İçerik analizi	Salgın süresince ebeveynleri gözünden ilkökul öğrencileri
M24	553	Öğretmen adayları (İng ve Sos Bil.- 52)	Nitel	Düzce MEB	Anket	Betimsel, İçerik analizi	Öğretmen adaylarına göre 21 yy becerileri (pandemi öncesi/ sonrası)
M25	573	Öğretmen adayları (Sosyal Bilg. 185)	Nitel	Bartın Üniv.	Görüşme	İçerik analizi	Salgın sürecinde değerler (Sosyal Bilgiler Öğretmen adayları)
M26	597	Öğretmen adayları (Eğitim Fakültesi 170)	Karma	Dumlupınar Üniv.	Anket/ Görüşme	Betimsel-Çıkarımsal İst., İçerik analizi	Uzaktan eğitime ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri
M27	619	Öğretmen adayları (Sınıf, Matematik 132)	Nicel	Ordu Üniv.	Anket	Betimsel-Çıkarımsal İstatistik	Uzaktan eğitime ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri

M28	635	Öğretmen adayları (Eğitim Fakültesi 44)	Nitel	Çukurova Üniv.	Görüşme	İçerik analizi	Salgın sürecinde öğretmen adaylarının mesleki yeterlikleri
M29	657	Öğrenci (Üniv hazırlık sınıfı, 78)	Nitel	Selçuk / Düzce Üniv.	Anket	İçerik analizi	Hazırlık sınıfı öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri
M30	685	Öğrenci (Üniv. , 54)	Nitel	Düzce Üniv.	Görüşme, doküman inc.	Betimsel, İçerik analizi	Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri
M31	757	Öğrenci (MYO , 312)	Nicel	Fırat / Munzur Üniv.	Anket	Betimsel-Çıkarımsal İstatistik	MYO öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri
M32	783	Öğrenci (ilkokul, 36)	Nitel	Hacettepe Üniv.	Görüşme	İçerik analizi	Suriyeli öğrencilerin uzaktan eğitim deneyimleri
M33	801	Öğrenci lise 180)	Nicel	Altınbaş / Marmara / Çankaya Üniv.	Anket	Betimsel-Çıkarımsal İstatistik	Lise öğrencileri ve sanal öğrenme
M34	831	Araştırmalar, alan yazın	Nitel	Uludağ Üniv.	Doküman inceleme	Sentezleme	Salgın süreci ve okul öncesi eğitim
M35	851	Öğrenci (Üniv. , 26)	Karma	Yakın Doğu Üniv.	Anket/ Görüşme	Betimsel-Çıkarımsal İst., İçerik analizi	Öğretmenlik uygulaması ve uzaktan eğitim
M36	877	Öğrenci ortaokul, 275)	Karma	MEB	Anket/ Görüşme	Betimsel-Çıkarımsal İst., İçerik analizi	EBA - Ortaokul, Türkçe derslerinin değerlendirilmesi
M37	947	Müzik kursları (105)	Karma	Necmettin Erbakan Üniv.	Anket/ Görüşme	Betimsel İstatistik, İçerik analizi	Salgın döneminde özel müzik kursları
M38	969	Veli (20) Öğretmen (10)	Nitel	Trabzon Üniv.	Görüşme	İçerik analizi	EBA-Beden Eğt. Etkinlikleri, Veli ve Öğretmen Görüşleri
M39	1079	Öğrenci (Üniv hazırlık, 50)	Karma	Biruni Üniv.	Anket/ Görüşme	Betimsel İstatistik, İçerik analizi	Uzaktan eğitim, yabancı dil eğitimi

Tablo 1’de görüleceği üzere, senteze dâhil edilen çalışmaların % 61,5’i (24 makale) nitel, % 20,5’i (8 makale) karma yöntemle yapılmıştır. Çalışmaların yarısından fazlasının veri toplama aracı görüşme olmuştur. Salgın döneminin etkisinde bu görüşmeler ve diğer veri toplama yöntemleri uzaktan dijital yöntemler kullanılarak yapılmıştır.

Betimsel ve İçerik Analizi Aşaması

Öncelikle Millî Eğitim dergisi özel sayısı bilgisayara indirilmiştir. Araştırma sorularına göre dâhil edilme kriterleri belirlenmiş; bu kriterlere göre, tüm makaleler başlık ve özeti okunarak gözden geçirilmiştir. 50 makalenin 11’i dâhil edilme kriterlerine uymadıklarından analiz dışında bırakılmıştır. Bu sentez çalışmasına 39 makale dâhil edilmiştir.

Yazılım olarak QDA-Miner 2.0 kullanılmıştır (Lewis & Maas, 2007). Dâhil edilen makalelerin amaç, yöntem, sonuç ve öneriler bölümleri yazılıma, her biri değişken olarak tanımlanmış; 39 makalenin bu değişkenlere ilişkin bölümleri yazılıma aktarılmıştır. 39 makale için Kayıt No makalelerin Özel Sayı’daki sayfa numarasına göre verilmiş; metin için doğrudan alıntılarda kullanılacak kaynak no üretilmiştir (M1 = Makale 1; M2 = Makale 2 vd).

Dâhil edilen çalışmalar içerik analizi ile çözümlenmiştir. Bu analizde amaç, ulaşılan verileri açıklayabilecek kod, kavram ve ilişkileri elde edebilmektir. Bu analizde amaç, analiz süresince benzeyen verileri belirli kod ve temalar çerçevesinde toplamak ve okuyucunun anlayabileceği bir şekilde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). İçerik analizi, geniş hacimli nitel materyalin temel tutarlılıkları ve anlamlarını belirlemek için nitel veriye indirgeme ve anlamlandırma süreci olarak da görülebilir (Patton, 2014). İçerik analizi yöntemlerine uygun şekilde, araştırmanın değişkenlerine ait metinler (amaçlar, yöntem, sonuçlar, öneriler) detaylı okunarak 1. tur kodlama yapılmıştır. Sonuçlar için yapılan kodlamalar daha derinlemesine tekrar okunarak 2. tur kodlama yapılmıştır. Kodlar uygun kategorilere indirgenmiş; kod ve kategorilerdeki ilişkiler de göz önüne alınarak mevcut temalara göre tablolaştırılmış, yorumlanmış ve doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Tüm kodlama süreci 1. yazar tarafından yapılmış, 2. yazar süreçte denetmen rolüyle kontrol sağlamış; görüş ayrılığı noktaları yapılan netleştirme görüşmeleri ile giderilmiş; nihai kod ve kategoriler elde edilmiştir.

İnönü Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma Etik Kurulu 2021/8-21 kararı ile araştırma için etik kurul onayı alınmıştır.

Bulgular

Bu bölümde dâhil edilen makalelere ilişkin betimsel bilgiler ve salgın döneminde eğitime ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

1.Makalelere İlişkin Betimsel Bilgiler:

1a.Özel sayıdaki makale sayısı kaçtır?

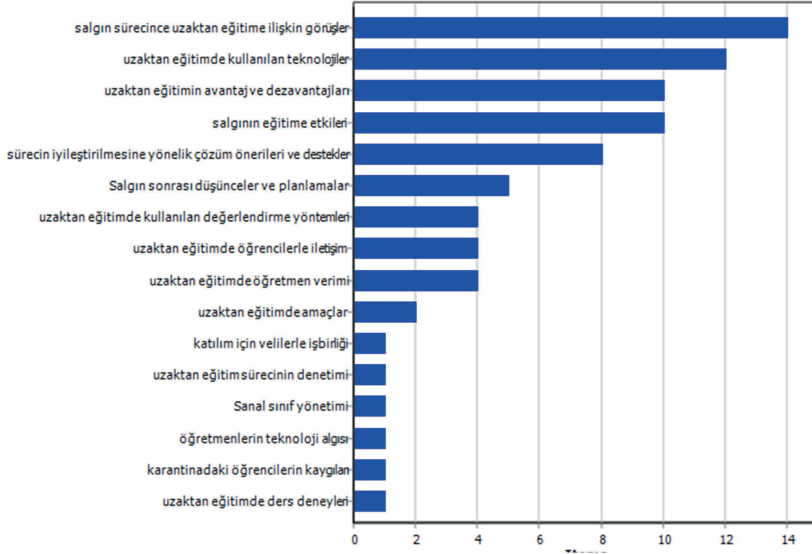
Özel sayıda yayınlamış olan makale sayısı 50’dir. Bu sentezin dâhil edilme kriterlerini karşılayan makale sayısı ise 39’dur.

1b.Senteze dâhil edilen makalelerin üniversitelere göre dağılımı nasıldır?

39 makalenin 3'ü (%7,7) MEB personeli olarak görev yapan araştırmacı(lar), diğer 36 (% 92,3) makale ise Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde çalışan öğretim eleman(lar) ı tarafından yapılmıştır. 39 makaleden 3'ü vakıf üniversitesinin kalan 36'sı ise devlet üniversitelerinin öğretim eleman(lar)ı tarafından yayınlanmıştır.

1c.Senteze dâhil edilen makalelerin amaçları nelerdir?

Grafik 1. Senteze dâhil edilen makalelerin amaçları

Özel sayıda yayınlanan ve bu senteze dâhil edilen çalışmalarda 79 amaç ifadesi belirlenmiştir. Grafik 1'e göre, bunların %17'si (14/79) salgın sürecine ilişkin görüşleri ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Dâhil edilen çalışmaların ¼'ü (20/79) ise salgın sürecinin eğitime etkileri, avantaj ve dezavantajlarını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Salgın sürecinin katalizör etkisi yaptığı eğitim ve teknoloji odaklı amaçlar ise % 23'e (17/79) kadar çıkmaktadır (kullanılan teknolojiler, değerlendirme yöntemleri, sanal sınıf yönetimi, teknoloji algısı). Çalışmaların çok azı ise % 6 (5/79) salgın sonrası eğitiminin geleceğine ilişkin görüşleri ortaya çıkarmayı amaçlamıştır.

1d.Senteze dâhil edilen makalelerin örneklemi nasıldır?

Tablo 2. Senteze dâhil edilen makalelerin örneklemleri

örneklem/çalışma grubu	frekans	%
Öğretmen	13	33,3
Öğrenci	8	20,5
Öğretmen adayı (üniversite öğrencisi)	5	12,8
Doküman inceleme	3	7,7
Veli (ebeveyn)	2	5,1
Yönetici	2	5,1
Öğretmen + Veli	2	5,1
Öğrenci + Öğretmen adayı	1	2,6
Kurum	1	2,6
Yönetici + Öğretmen + Öğrenci	1	2,6
Yönetici + Öğretmen + Öğrenci + Veli + Öğretim üyesi	1	2,6
Toplam	39	100,0

Tablo 2’ye göre, senteze dâhil edilen 39 çalışmanın $\frac{1}{3}$ ’ü sadece öğretmenlerle yapılan çalışmalar olmuştur. Uzaktan eğitimde kritik noktada olan veli ve yöneticiler ile yapılan çalışma sayısı ise öğretmen ve öğrenciye göre çok daha az sayıda kalmıştır.

1e.Senteze dâhil edilen makalelerin veri toplama yöntemleri nasıldır?

Dâhil edilen çalışmalardaki veri toplama yöntemlerinin yarıdan fazlası anket ve ölçek (% 52,4) olmuştur. Görüşmenin veri toplama yöntemi olarak kullanılması tüm çalışmaların % 40,5’ini oluşturmaktadır. Salgın dönemi şartları gereği hem anket ve ölçek hem de görüşme veri toplama yöntemleri uzaktan dijital yöntemlerle gerçekleştirilmiştir. Genellikle tercih edilen yöntemler : Eposta, online formlar, çeşitli platformlarla (whatsapp vb) link gönderme, web konferans sistemleri (zoom, meet, teams, skype vb).

2-Salgın Dönemi Eğitime İlişkin Sonuçlar:

Bu bölümde uzaktan eğitimin avantajları, dezavantajları, geleceğin eğitim dünyasına yansımaları, yüzyüze eğitim ile karşılaştırılması, GZFT (güçlü, zayıf, fırsat, tehdit) analizi ve süreçte öne çıkan teknolojilere ilişkin kod ve kategoriler tablolar, yorumlar ve doğrudan alıntılar olarak sunulmuştur.

2a.Uzaktan eğitimin avantajlarına ilişkin bulgular nelerdir?

Senteze dâhil edilen çalışmalarda uzaktan eğitimin avantajlarına ilişkin kodlar Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Uzaktan eğitimin avantajları

kategori	kod	f	%
esneklik	zaman ve mekandan bağımsız, yeniden izlenebilir,	8	39,4
	bireysel ve hızlı ders materyali paylaşımı,	1	
	dersleri planlama esnekliği,	1	
	ev ortamında ders verme rahatlığı,	1	
	okula gidiş geliş esnekliği (erken uyanmama, servis zamanı, okul kıyafetleri, vb)	1	
	tehlikeli deneyleri görsel olarak yapabilme,	1	
öğretmen yeterliği	etkileşim ve katılım için dijital araçların kullanılması	5	30,3
	bilgi işlem teknolojik yeterlik artışı	2	
	değişime uyum sağlayan proaktif öğretmenler,	1	
	eğitim teknolojisi farkındalığında artış,	1	
	öğrencilere ait derse katılım istatistikleri,	1	
fırsat eşitliği	devamsızlık sorununun bulunmaması	1	15,2
	okula gidemeyen engellilere eğitim fırsatı	1	
	senkron derste katılım düşüklüğü nedeniyle birebir ilgilenebilme,	1	
	şehir merkezi, ilçe, kasaba farkının daha da azalması	1	
	yüzyüze derse katılmayanların (içe kapanık, sosyal iletişim becerisi zayıf, uyum bozukluğu olanlar) senkron derste daha aktif olması	1	
öğrenci yeterliği	bilişsel yönden öğrenciyi aktive etme,	1	6,1
	bireysel çalışma ve özyönetim becerilerinde artış,	1	
veli katılımı	aileyi eğitimin içine çekme,	1	6,1
	olumlu yönde aile çocuk iletişim ve etkileşimi,	1	
halk sağlığı	salgından korunma,	1	3,0
Toplam		33	100

Tablo 3'e göre, uzaktan eğitimin avantajları temasında, altı kategoride 33 kod belirlenmiştir. Bu kategorilerden "esneklik" ve "öğretmen yeterliği" tüm avantaj kodlarının $\frac{2}{3}$ 'ün den fazladır. "Esneklik" kategorisinde zaman ve mekandan bağımsız ve derslerin yeniden izlenebilir olması en öne çıkan kodlardır. Ders materyallerinin

paylaşımı ve ders planlamasının esnekliği de uzaktan eğitimde avantaj olarak görülen yönlerdir. Hem öğretmen hem de öğrenci için evden ders verebilme/alabilmesi, dolayısıyla evin okul ortamına göre daha rahat olması da uzaktan eğitimi avantajlı kılmaktadır. Bazı ders içi uygulamaların olası tehlikelerinin uzaktan öğretim için devre dışı olması da görünen avantajlardan bir diğeridir. Esneklik kategorisindeki kodları temsilen elde edilen doğrudan alıntılar uzaktan eğitimin avantajlarını yalın bir dille ortaya koymaktadır.

“...uzaktan eğitimin avantajlarının daha sıklıkla yüz yüze eğitime göre zaman ve mekândan bağımsız olarak eğitimin yapılabilmesi, derslerin defalarca izlenebilir olması..(M1)”

“Aynı zamanda öğrenci-içerik etkileşimini sağlamak için öğrenme yönetim sistemine yüklenen gerek asenkron konu anlatımlarını içeren videolarla gerekse canlı ders anlatımları ve onların kaydının yine sisteme yüklenmesiyle öğrencilerin diledikleri zaman içeriğe ulaşmaları fırsatı tanınmıştır (M2)”

“Öğretmen adaylarına göre uzaktan eğitimin olumlu özellikleri daha çoktur. Uzaktan eğitimin ortamdan bağımsız olması, telefonla uzaktan eğitime erişim sağlanabilmesi ve uzaktan eğitimdeki her içeriğin tekrar izlenebilir olması ve devamsızlık sorununun bulunmaması olumlu değerlendirilmektedir. (M3)”

“Elde edilen sonuçlarda, öğretmenler uzaktan eğitimin avantajları olarak zamandan tasarruf sağlaması ve laboratuvar ortamında yapımının tehlikeli olduğu deneyleri görsel olarak yapmanın daha etkili olduğu fikirlerini belirtmişlerdir. (M16)”

“Bu sonuca dayanarak uzaktan eğitim derslerini evinden gerçekleştiren öğretmenlerin uzaktan eğitim derslerini okuldan gerçekleştiren ve uzaktan eğitim dersi vermeyen öğretmenlere göre uzaktan eğitime karşı daha olumlu görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu sonuç ışığında evde öğretmenlerin kendilerini daha iyi hissettikleri daha rahat oldukları söylenebilir. (M13)”

“Dersler açısından hoş giden durumlar” olarak ortaya çıkan temada öğrencilerin uzaktan eğitim uygulamalarının yol açtığı “esnek kurallardan” dolayı mutlu olduklarını gösteren bulgular ortaya çıkmıştır. Özellikle “zaman” (derslere erişim açısından) konusundaki esneklikten öğrencilerin memnun olduğu görülmektedir. Öğrenciler, erken uyanma zorunluluklarının olmamasından, EBA derslerinin tekrarının veriliyor olmasından ve okula gidiş-gelişten kaynaklı zaman kaybı olmamasından dolayı zamanlarının yeterli olduğunu ifade etmişlerdir. Benzer bir sonuca okul kıyafetlerinin giyilme zorunluluğunun olmaması, masa-sıra gibi düzenlerde ders işleme zorluğunun ortadan kalkması durumunda da rastlanılmıştır. (M32)”

Uzaktan eğitimin avantajlarına yönelik elde edilen ikinci kategori ise “öğretmen yeterliği” ne ilişkindir. Avantaj kodlarının 1/3 ü bu kategoride toplanmıştır. Özellikle sınıf eğitiminde kalabalık sınıflar ve öğretmen merkezli eğitiminin negatif yansımaları olarak ortaya çıkan “ders içi etkileşim ve öğrenci katılımı” noktasında öğretmen yeterliğine uzaktan eğitimin katkı yaptığı görülmektedir. Bu zorunlu değişim sürecinde

kendini sürekli güncelleyen öğretmenler bir adım öne çıkmış, dijital dünyaya çok da uzak olmayan ama eğitim sürecince arzu edilen oranda dijital araçları kullanmayan öğretmenler için de yeni fırsatlar ve dijital yeterlikte farkındalığa ve artışa neden olmuştur. Uzaktan eğitimin öğretmen yeterliğine bir diğer katkı noktası ise veri temelli sınıf yönetimi için farkındalığa yol açmış olmasıdır. Öğretmen yeterliği kategorisindeki kodları temsilen elde edilen doğrudan alıntılar uzaktan eğitimin öğretmen eğitiminde daha ciddi düşünülmesi gerektiğini de işaret etmektedir.

“Öğretmen ve öğrencilerin birbirlerinden fiziksel olarak ayrı mekanlarda bulunduğu bu öğrenme ortamlarında etkileşim, katılım ve işbirliği için çeşitli araçların (sohbet, ses, beyaz tahta, uygulama paylaşma, ekran işaretleme, oylama gibi) kullanımı önemli rol oynamaktadır. (M9)”

“Araştırma bulgularına göre öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecinde öğrencileri ile bağlarını koparmadıkları, tam tersine bu süreçte aktif bir şekilde çalıştıkları görülmektedir. Öğretmenlerin bu süreçte görev üstlendikleri, sorumluluk yükledikleri ve çözümün bir parçası oldukları görüşlerden anlaşılmaktadır. Bu durum, öğretmenlerin öğretim sürecinin kesintiye uğramaması ve öğrencilerin motive edilmeleri açısından ne kadar önemli olduklarını da göstermektedir. Bu çerçevede öğretmenlerin desteklenmesi ve motive edilmesi gerekmektedir. (M12)”

“Uzaktan eğitimin avantajları olarak; öğrencilerin kendilerini daha rahat hissettikleri, soru sorma ve cevap verme hususunda kendilerini daha iyi ifade ettikleri, öğretmenin öğrencisi ile daha yakından ilgilenebildiği, zamanın daha verimli kullanılabilirdiği, öğrencilerle daha fazla etkinlik yapılabildiği ve aileyi eğitimin içine daha fazla çekebilme potansiyelinin olduğu belirtilmiştir. (M35)”

Uzaktan eğitimin avantajlarına yönelik elde edilen üçüncü kategori ise “fırsat eşitliği” ne ilişkindir. Uzaktan eğitimin Türkiye’nin mevcut dezavantajlı öğrencileri, sosyo-ekonomik şartları ve sınıf yönetiminde istenmeyen öğrenci davranışları açısından fırsat eşitliği bağlamında yeni imkanlar sunabildiği görülmektedir. Özellikle “okul devamsızlığı” uzaktan eğitimin esneklik özelliği sayesinde azaltılabilirken, bazı engel grupları başta olmak üzere dezavantajlı grupları için yeni fırsatlar sağladığı görülmektedir. Merkeze her bir öğrenciyi alan eğitim anlayışı için yeni fırsatlar sunabilen uzaktan eğitim, yüz yüze eğitimde sosyal yetersizlik yaşayan öğrenciler için yeni kazanımlara yol açabilir. Fırsat eşitliği kategorisindeki kodları temsilen elde edilen doğrudan alıntılar uzaktan eğitimin fırsat eşitliğini sağlamada katkılar sunabileceğini işaret etmektedir.

“Öğretmen adaylarına göre uzaktan eğitimin olumlu özellikleri daha çoktur. Uzaktan eğitimin ortamdaki bağımsız olması, telefonla uzaktan eğitime erişim sağlanabilmesi ve uzaktan eğitimdeki her içeriğin tekrar izlenebilir olması ve devamsızlık sorununun bulunmaması olumlu değerlendirilmektedir. (M4)”

“Ayrıca sistemin bir diğer üstünlüğünü okula gidemeyen engelli öğrencilere eğitim fırsatı oluşturması ve öğrencilerin bireysel huzurlarına göre öğrenmesine yardımcı olması olarak belirtmektedir. (M26)”

“Bu noktada uzaktan eğitimin özellikle içe kapanık, sosyal iletişim becerileri zayıf öğrenciler için ya da zorunlu göç mağduru çocuklar olmanın getirdiği uyum sorunlarından dolayı kendilerini yüz yüze ortamlarda ifade etmede yaşadıkları sorunları azalttığı söylenebilir. Nitekim bu durum çok açık bir şekilde “Okulda soramıyordum sormuyordum yani, sınıfta öğretmene soramıyordum anlamadığımda” alıntılarında da görülmektedir. Bunun yanı sıra EBA derslerinde somut materyaller, farklı yöntemler kullanmanın da öğrencilerde olumlu etkileri olduğu görülmektedir. (M32)”

Uzaktan eğitimin avantajlarına yönelik elde edilen diğer kategoriler ise “öğrenci yeterliği”, “veli katılımı” ve halk sağlığı” olmuştur. Özellikle öğrencilerin bu süreçte özyönetim becerilerinde artış, tek başına kalmanın etkisiyle öz disiplini deneyimlemesi ve bilişsel beceri kazanımları öğrenci yeterliğinde olumlu yönde katkılar olmuştur. Uzaktan eğitimin bir diğer avantajı ise velinin eğitim sürecinin içine her zamankinden biraz daha fazla girmiş olmasıdır. Bu durumun öğrencinin eğitim sürecinde fırsata dönüştürülerek kullanılması aile kurumunun da daha sağlıklı hale getirilebilmesine yol açabilir. Yüksek öğretimle birlikte, ülke nüfusunun 1/3 ‘ünü oluşturan öğrenciler göz önüne alındığında, son bir avantaj olarak, salgın sürecinde “evde kal”ınması ülkenin salgın sürecinin kontrolü için çok değerli bir katkı haline gelmiştir. Öğrenci yeterliği, veli katılımı ve halk sağlığı kategorisindeki kodları temsilen elde edilen doğrudan alıntılar uzaktan eğitimin öğrenci, veli ve toplum için yeni avantajlar sağlayabileceğini de ortaya koymaktadır.

“... bir diğer bulgu ise EBA derslerinin kaydedilerek tekrar izlenebiliyor olmasının öğrenciler tarafından olumlu bulunmasıdır. Bu memnuniyet, anlatılan dersin kaydına sonradan erişebilen öğrencilerin kendi kendilerine çalışma becerilerine ve uzaktan eğitim nedeniyle öz yönetim becerilerini geliştirme süreçlerine de işaret etmektedir (M32)”

“Uzaktan eğitimin avantajları olarak; öğrencilerin kendilerini daha rahat hissettikleri, soru sorma ve cevap verme hususunda kendilerini daha iyi ifade ettikleri, öğretmenin öğrencisi ile daha yakından ilgilenebildiği, zamanın daha verimli kullanılabilirdiği, öğrencilerle daha fazla etkinlik yapılabilirdiği ve aileyi eğitimin içine daha fazla çekebilme potansiyelinin olduğu belirtilmiştir. (M35)”

“... birtakım kısıtlamalar içerisinde eğitim ihtiyacının karşılanabilir olması, hastalığın başlamasına yönelik koruma sağlama, teknolojinin eğitim içerisindeki önemi üzerindeki farkındalığın artması, teknolojik beceri geliştirme ve ortamsal olarak öğrenme kolaylığı sağlama.. (M1)”

2b. Uzaktan eğitimin dezavantajlarına ilişkin bulgular nelerdir?

Senteze dâhil edilen çalışmalarda uzaktan eğitimin dezavantajlarına ilişkin kodlar Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Uzaktan eğitimin dezavantajları

kategori	kod	f	%
eğitim-öğretim	derse katılım sorunları	7	61,0
	motivasyon kaybı	7	
	uygulamalı çalışmalara uygun olmaması	5	
	ölçme ve değerlendirme eksikliği	3	
	sınıf içi etkileşim yetersizliği	1	
	öğretmen adayları eğitim eksikliği	1	
	ilk kademelere uygun olmama	1	
altyapı	donanım sorunları	7	21,9
	fırsat eşitsizliği	1	
	teknik problemler	1	
özel hayat	sosyalleşme eksikliği	3	17,1
	sağlık sorunları	2	
	güvenlik/gizlilik kayguları	2	
Toplam		41	100,0

Tablo 4'e göre, uzaktan eğitimin dezavantajları temasında, üç kategoride 41 kod elde edilmiştir. "Eğitim-öğretim" kategorisinde toplanan kodlar bu temanın $\frac{2}{3}$ 'üne yakındır. Özellikle bu kategoride toplanan 25 kodun yarısından fazlası iki noktada toplanmaktadır: Derse katılım sorunları ve motivasyon kaybı. Eğitim öğretim ortamının salgın döneminde aniden hazırlıksız değişimi mevcut durumdaki derse katılım sorunlarını daha da artırmış görünmektedir. Zorunlu eğitimin fiziksel/sosyal çevresi ortadan kalktığına (asenkron seçeneği ile birlikte) öğrencilerin derse katılımında çok da istekli olmadıkları görülmektedir. Salgının kendi sorunları ile birlikte eğitim öğretim için motivasyon da kaybolmuş görünmektedir. Eğitim öğretim açısından öne çıkan bir diğer dezavantaj ise uygulamalı derslere ilişkin etkinliklerin/aktivitelerin ve ölçme/değerlendirmelerin uygulanabilir olarak görülmemişidir. Genelde geçici bir yöntem olarak değerlendirilen uzaktan eğitimin ölçme/değerlendirme boyutu bu haliyle öğretmenler açısından dezavantaj olarak değerlendirilmektedir. Diğer dezavantajlı yönleri ise canlı derslerde sınıf içi etkileşim yetersizliği, öğretmen adayları açısından yetersizlikler ve bu sistemin özellikle okul öncesi ve ilköğretim kademeleri için pek uygun görülmemesidir. Eğitim-öğretim kategorisindeki kodları temsil eden doğrudan alıntılar uzaktan eğitimin dezavantajlarını ortaya koymaktadır.

“Katılım ile ilgili olarak öğretmenler öğrenci motivasyonunun düşük olması, öğrencilerin derslere ilgisiz olması, derslerden soğumaları, evde eğitim görmek istememeleri, derslere katılımın az olması, velilerin teknolojiyi kullanma eksikliği ve öğrencinin platform üzerinden iletişim kuramaması gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Süreç öğrenciler açısından değerlendirildiğinde katılım ile ilgili yaşanan sorunlarının kabul edilebilir düzeyde olduğu söylenebilir. Çünkü herkes gibi öğrenciler de sürece hazırlıksız yakalanmışlardır. Katılım ile ilgili eksiklikler bir yandan evde eğitim için sağlanan imkânlar ile ilgilidir. Elbette gerek teknik anlamda gerekse maddi imkânlar açısından kısa sürede bu sorunların çözümünü kolay olmayacaktır. Diğer tarafta öğrencilerdeki motivasyon düşüklüğü ve derse karşı ilgisizlik, alışılmış yöntemlerin terk edilmesi veya uygulanamaması ile ilgili olabilir. (M12)”

“Çalışmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu uzaktan eğitim sırasında derslerde mimik ve beden dilini yeterince kullanamadığı fikrine katılmışlardır. (M13)”

“Öğretmenlere ve ebeveynlere göre yaşanan bu zorluklar, çocukların çalışmalara katılmak istememesi, gelişmelerinin desteklenememesi, problem davranışlarının artması, rutinlerinin bozulması ve uzaktan eğitimden yararlanamamaları; ebeveynlerin çocuklarının eğitimi konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları; öğretmenlerin uzaktan eğitimde teknik aksaklıklar yaşamaları, teknoloji konusundaki bilgi eksiklikleri ve ebeveynlerle iletişim kurmakta güçlük çekmeleri olarak belirlenmiştir. (M19)”

Uzaktan eğitimin dezavantajlarına yönelik elde edilen ikinci kategori ise “altyapı”ya ilişkindir. Aslında altyapı sorunları bir dezavantaj olmaktan ziyade sistemin zayıf yönü olarak da değerlendirilebilir. Ancak hızlı geçiş sürecince eğitim öğretimin devamı açısından bir dezavantaj olarak karşımıza çıkmıştır. Bu kategorideki sorunların çoğu donanım sorunları olarak görünmektedir. Uzaktan eğitim bir diğer yönüyle bireyselleştirilmiş eğitim ile de benzer diye düşünüldüğünde her bir öğrenciye derse ulaşmasını sağlayacak bir platform sağlanmalıdır (PC, tablet, telefon, internet bağlantısı, web-cam, mikrofon vb). Televizyonun internete göre Türkiye’de daha yaygın olması ve EBA TV kanallarının da kullanılmış olması donanım sorunların azaltmada bir hayli etkili olmuştur. İnternete dayalı uzaktan eğitimin fırsat eşitsizliğini artırmada bir dezavantaj olarak görülmesi ve teknolojik aletlerin kullanımında ortaya çıkan teknik sorunlar süreç için bir başka dezavantaj noktası olarak değerlendirilmiştir. Altyapı kategorisindeki kodları temsil eden doğrudan alıntılar bu konunun önemini vurgulamaktadır.

“Bu araştırmada da öğretmen adayları uzaktan eğitimin dezavantajlarını uygulamalı çalışmaların gerçekleştirilememesi ve elektrik / internet kesintilerinde erişim sağlanamaması olarak belirtmiştir. (M4)”

“...öğretmenlerin uzaktan eğitimde teknik aksaklıklar yaşamaları, teknoloji konusundaki bilgi eksiklikleri ve ebeveynlerle iletişim kurmakta güçlük çekmeleri... (M19)”

“Öğrencilerin uzaktan eğitimde en azdan en fazlaya doğru dezavantaj olarak gördüğü unsurlar “Öğrenmenin Kalıcı Olmaması”, “Ölçme ve Değerlendirmeden Kaynaklı Sorunlar”, “Disiplin Sorunları”, “İnternet Sıkıntısı”, “Sistem Sorunları” ve “Etkileşim Eksikliği”dir (M26)”

Uzaktan eğitimin dezavantajlarına yönelik elde edilen üçüncü kategori ise “özel hayat”a ilişkindir. Salgın sürecinde yaşanan öğrenme kayıpları yanında uzun vadede ortaya çıkacak belki de daha önemli ve telafi edilmesi daha zor olabilecek dezavantajlar özellikle öğrencilerin özel hayatlarına ilişkin olanlardır. Haftalar hatta aylarca “evde kal”an ve sınırlı saatlerde sınırlı yerlere gidebilen ve sınırlı sayıda kişi ile mesafeli de olsa görüşebilen öğrencilerdeki sosyalleşme kaybı ve saatler boyu ekranlar (TV, PC, tablet, telefon) karşısında oturmak zorunda kalmaları onların gelişim çağlarında dezavantajlı bir konuma sokmaktadır. Yine özel yaşamlarına ait güvenlik / gizlilik kaygıları (web-cam, mikrofon, kayıtlar vb) da düşünüldüğünde uzaktan eğitimde bu yönlerin de dezavantaj olarak değerlendirildiği görülmektedir. Özel hayat kategorisindeki kodları temsil eden doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

“Uzaktan eğitimin geleneksel eğitimden en büyük dezavantajlarından birisi öğrencilerin arkadaşlarından yalıtılmışlık hissidir. (M13)”

“...kişilik gelişimi, büyük ölçüde çocuğun başkalarıyla ilişkilerine ve onlarla etkileşmesine bağlıdır. Ayrıca arkadaşlık ilişkileri çocuğun sosyalleşmesinde önemli bir görev yerine getirmektedir. Pandemi sürecinde arkadaşlık ilişkilerden uzak kalmak öğrencilerde saldırgan davranışların artmasına neden olmuştur. ... Bu süreçte öğrenciler arkadaşları yerine hayali arkadaşlıklar yaratmışlar; öğretmeni ve arkadaşlarını özlemişleridir. Öğrencilerden bazılarının ise içine kapanık özellikler gösterdiği belirlenmiştir. (M23)”

“Pandemi sürecinde ilkökul ve ortaokul öğrencilerinin %24’ünde, lise kademesindeki öğrencilerin ise, diğer kademelerden fazla olarak %28’inde dikkat dağınıklığı ve konsantrasyon problemleri yaşanmaktadır... Öğrencilerin uyku düzeninde bozulma ilkökul kademesinde %57, ortaokul kademesinde %59 ve lise kademesinde %63 olarak bulunmuş, ayrıca eğitim kademesi arttıkça öğrencilerin uyku düzenlerindeki bozulmanın da arttığı gözlemlenmiştir. (M21)”

“...çocukların Covid-19 pandemi sürecindeki psikolojik durumlarıyla ilgili olarak veliler çocukların yarısından fazlasının bu süreçten olumsuz etkilendiklerini, olumsuz etkilenen çocukların %90’nunun endişe içinde oldukları, az bir oranla da olsa bazı çocukların da huzursuzluk, kâbus görme, aşırı yapışma, durgunluk, konsantrasyon bozuklukları ve yapması gerekenleri yapmama gibi belirtiler gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. (M22)”

“Sanal sınıflarda öğretmenlerin ve öğrencilerin özellikle ücretsiz kullanılan video konferans sistemlerine yönelik olası güvenlik ve gizlilik kaygılarının sınıftaki güven ortamını ve katılımı olumsuz etkilemesi ... kamera görüntüsünün kaygılara neden olduğu... Bu kaygıların nedeni öğrencilerin yaşam alanlarını başkalarının görmesini istememeleri ...(M19)”

2c.Uzaktan eğitim deneyimlerinin geleceğin eğitim uygulamalarına yansımaya biçimine ilişkin bulgular ve öneriler nelerdir?

Senteze dâhil edilen çalışmalarda uzaktan eğitimin geleceğine ilişkin kodlar tabloda verilmiştir.

Tablo 5. Uzaktan eğitim deneyimlerinin geleceğin eğitim uygulamalarına yansımaları

Kategori	kod	f	%
yeni eğitim	artık hep var olacak	12	62,1
	yeni öğrenme fırsatları	5	
	yeni okuryazarlık türleri	1	
eğitim yönetimi	yeni öğretmen yeterlikleri	3	37,9
	uzaktan eğitim yöneticiliği	3	
	ödevlendirme fırsatları	2	
	online iletişim ortamları	2	
	eğitimin sekteye uğramaması,	1	
Toplam		29	100,0

Tablo 5’e göre, uzaktan eğitim deneyimlerinin geleceğin eğitim uygulamalarına yansıma biçimine ilişkin iki kategoride toplanan 29 kod belirlenmiştir. Hızlı değişim dönemlerinde birçok kavramın başına eklenen yeni ibaresi (yeni ekonomi, yeni siyaset vb) belki de artık eğitim için kullanılabilir. Yeni eğitim sistemi kesinlikle eskisi gibi olmayacak; yeni özellikler taşıyacak, yeni ortamlar gerektirecek, yeni programları zorunlu kılacaktır. Bu sentezde elde edilen kodların yarısından fazlası da bu öngörüğü doğrular kanıtlar sunmaktadır. Eğitimin geleceğine ilişkin elde edilen kodların $\frac{2}{3}$ ‘ü yeni eğitime ilişkin kodlardır. Ortak ifadeler uzaktan eğitim ortamlarının ve süreçlerinin salgın sonrasında da var olmaya devam edeceğini, tüm okul toplumu için yeni öğrenme olanakları sağlayacağını ve yeni okuryazarlık türlerini zorunlu kılacağını ortaya koymaktadır. Yeni eğitime ilişkin elde edilen kodları temsilen doğrudan alıntılar aşağıdadır.

“...sınırlı bulanlar; uzaktan eğitimin yararlı ama eksik olduğunu, yetersiz olsa da olması gerektiğini, yeterince verimli olmasa da öğrenciyi eğitim içinde tuttuğu için faydalı bulduklarını ancak platforma bağlanmada sorun olduğunu değerlendirmektedir.(M12)”

“Uzaktan eğitimin her geçen gün daha fazla talep edilmesi derslerin içeriğinin zenginleştirilmesini zorunlu kılmaktadır. (M17)”

“bu çalışmanın bulguları incelendiğinde öğrencilerin eşzamanlı uzaktan eğitimle ilk başta olumsuz düşüncelere sahip oldukları ve sürecin sonuna doğru bu düşüncelerinde kısmen değişimler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (M29)”

“Uzaktan eğitimin, hem teknolojinin gelişmesi hem de salgının devamı veya benzerlerinin çıkma ihtimali gibi sebeplerle yakın gelecekte eğitim hayatının parçası olacağını düşünen öğ-

renciler ve öğretmen adayları, uzaktan eğitimin sürdürülebilir olması için, evde uygun ortam ve teknik altyapının sağlanmasının ve interaktif diyalog ortamına imkân veren platformların yaygınlaştırılmasının önemine dikkat çekmişlerdir. (M35)”

“Katılımcıların %61,9’unun pandemi sonrası yüz yüze ve uzaktan eğitimi birlikte kullanacağı, %38,1’inin ise sadece yüz yüze eğitim vermek istediği görülmektedir. Harmanlanmış, karma ya da hibrit öğrenme gibi isimlerle tanımlanan yüz yüze eğitim ve uzaktan eğitimin birlikte verildiği çalışmalara müzik eğitiminde de rastlanmaktadır. (M37)”

Salgın sürecinin eğitimin geleceğine yansımaları noktasında elde edilen ikinci kategori eğitim yönetimi olmuştur. Her türlü değişim öncelikle yönetim süreçlerinin fazlasıyla etkilediğinden bu salgın döneminde de okullarımızın ve eğitici kadromuzun uyum sorunları ve çözümleri geleceğin eğitim dünyasına yeni bakış açıları kazandırabilecektir. Araştırma sonuçları yeni öğretmen yeterliklerini vurgularken uzaktan eğitim sürecinin (özellikle öğrenme yönetim sistemlerinin -LMS learning Management System) okul yönetimleri için elzem olduğunu ortaya koymaktadır. Ders dışı öğrenme ortamlarının çeşitlenmesi ve iletişim kanallarının hızlanması ve farklılaşması okul yönetimleri için yeni fırsatlara yol açmaktadır. İşin belki de en güzel yanı artık eğitimin herhangi bir nedenle (kar tatili, deprem anları, salgın dönemleri vb) sekteye uğramayacak olmasıdır. Bu temaya ilişkin doğrudan alıntılardan bazıları şunlardır:

“..özel durumlarda eğitimin sekteye uğramaması için, gereken uzaktan eğitim altyapısını, insan gücünü ve materyallerini geliştirme ve hazırlıklı olmanın önemi, son günlerde fazlasıyla anlaşılmıştır. Öğrenci, öğretmen, akademisyen, veli ve kurum yöneticilerinin bilişim teknolojileri, internet, sosyal medya ve LMS okuryazarlığı eğitimi almaları ve bu eğitimlerin sertifikalandırılarak sürekli hale getirilmesi, acil ve zorunlu uzaktan eğitime geçiş dönemleri için önemlidir. Eğitim kurumlarının acil uzaktan eğitime geçişlerini kolaylaştırmak adına; e-materyal, engelli ve özel gereksinimli öğrencilere yönelik e-materyal, psikolojik destek, tüm öğrencileri kapsayacak e-sınav yönergesi, ders/sınıf geçme yönergesi, mezuniyet yönergesi ve staj yönergesi, resmi belge arşivlenmesi, kurumsal ve bireysel siber güvenlik gibi belirleyici kuralların hazırlanması ve güncel tutulması zorunlu hale gelmiştir. Ayrıca, uzaktan eğitime geçişte öğretmenlere ve akademisyenlere ödenecek ders ücretlerinin, özgün e-materyal telif ücretlerinin hesaplanmasına ilişkin düzenlemelerin de yasalaşması gereklidir. İnternet bağlantısı ve bilgisayar sahibi olmayan öğretmenler ve akademisyenlerin desteklenmesi, bunlara ihtiyacı olan öğrencilerin desteklenmesi kadar önemlidir. (M5)”

“Öğretmenlerin geneli için yeni bir uygulama olan uzaktan eğitim için hazırlığın zaman alması doğal olmakla birlikte uzaktan eğitim etkinliği hazırlama ile ilgili eğitimler verilmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlara dayanarak çalışan öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerle öğretmen adaylarının da fakültelerindeki eğitimleri sırasında uzaktan eğitim ile ilgili eğitim almasının gerekliliği tespit edilmiştir. Örgün eğitimdeki becerileri kazandırma hususunda katılımcıların yarıya yakını yapmadığını belirtirken sadece bir kısmı becerileri kazandırıldığını belirtmişlerdir. Uzaktan eğitimde karşılaşılan en önemli sorunlardan birisi de görsel ve işitsel

materyallerin yeterince dikkat çekici şekilde sunulmamasıdır. İçerik sunumunda metin temelli içerikler yerine görsel ve işitsel olarak öğrencilerin ilgisini çekebilecek video, animasyon vb. içerik sunumları tercih edilmeli ve geliştirilmelidir. (M13)"

"Çalışmamızda öğrencilerin ödevle değerlendirilmeye daha sıcak baktıkları ve sınavlara nispeten daha adil buldukları sonucuna ulaşılmıştır. (M30)"

2d.Yüzyüze eğitim ile uzaktan eğitimin karşılaştırılmasında öne çıkan noktalar nelerdir?

Senteze dâhil edilen çalışmalarda yüzyüze eğitim ile uzaktan eğitimin karşılaştırılmasında elde edilen kod ve kategoriler tabloda verilmiştir.

Tablo 6. Yüzyüze eğitim ile uzaktan eğitimin karşılaştırılması

kategori	kod	f	%
tercih	öğrenciler yüzyüze eğitimi tercih ediyor	4	37,5
	veliler yüzyüze eğitimi tercih ediyor	2	
	uzaktan eğitim yüzyüze destek olarak kullanılmalı	2	
	uzaktan eğitimden yüzyüze geçiş sancıları	1	
	yüzyüze eğitim daha eğlenceli	1	
	yüzyüze eğitim kadar verimli değil	1	
	yüzyüze yerine kullanılmalı	1	
sınıf yönetimi	uzaktan eğitimde ölçme değerlendirme zorlukları	2	28,1
	müfredatı bireyselleştirme uzaktan eğitimde daha kolay	1	
	sınıf yönetiminde göz teması olamaması negatif sonuçları	1	
	uzaktan eğitimde kendi öğrenme hızında çalışabilme konusunda kararsızlık	1	
	uzaktan eğitimde öğretmenin motivasyon kaybı	1	
	derse katılmada yüzyüze daha iyi	1	
	yüzyüze eğitimde dikkati dağıtacak unsurlar daha az	1	
	yüzyüzedeki kaynaklar uzaktan eğitime uygun değil	1	
uygulama	öğretmen adaylarına göre tercih yüzyüze eğitim	2	12,5
	öğretmenlik eğitiminde etkileşim azalıyor	1	
	deney uygulamalarında uzaktan eğitim verimsiz	1	

iletişim-etkileşim	uzaktan eğitimde aşırı veli iletişim yükü	1	9,4
	uzaktan eğitimde etkileşim eksikliği	1	
	uzaktan eğitimde öğrenciler arası etkileşim sağlanamaması	1	
sosyalleşme	uzaktan eğitim çocuğun sosyalleşmesini engelliyor	1	6,3
	uzaktan eğitim tüm öğrenci ihtiyaçlarını karşılamıyor	1	
özel gruplar	özel eğitim öğrencilerine yüzyüze eğitim daha uygun	1	3,1
fırsat eşitliği	uzaktan eğitimde eşitsizlikler daha fazla	1	3,1
Toplam		32	100,0

Tablo 6'ya göre, yüzyüze eğitim ile uzaktan eğitimin karşılaştırılmasına ilişkin 7 kategoride toplanan 32 kod belirlenmiştir. Tercih kategorisinde birleştirilen kodlar öğrenci velilerinin tercihinin yüzyüze eğitim olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak uzaktan eğitimin avantajları da yok sayılmadan yüzyüze eğitime destek olarak devam etmeli görüşü öne çıkmaktadır. Salgın döneminde yaşanan bu hızlı geçiş doğal olarak sorunlu bir geçiş olmakla birlikte, salgın sonrası her iki yöntemin birlikte kullanılmasının yolunun bulunması beklenmektedir. Çünkü öğrencilere göre, yüzyüze eğitim daha eğlenceli ve verimlidir. Uzaktan eğitim yüzyüze eğitim yerine kullanılmayacaksa yüzyüze eğitime destek olarak devam ettirilmelidir. Tercih kategorisinin kodlarını temsilen doğrudan alıntılar verilmiştir.

“Öğrencilere göre bu sistemin tek başına üstünlüğü ya da başarısızlığı söz konusu değildir. Ancak öğrencilerin genel olarak yüzyüze öğretimi tercih ettiği, uzaktan eğitim sisteminin kriz dönemlerinde acil eylem planı olarak kullanılmasını daha uygun olarak değerlendirdiği görülmektedir. (M26)”

“Ebeveynler pandemi süreci ile birlikte uygulanmaya başlayan uzaktan eğitimin amacına ulaşmadığını düşünmektedir. Ebeveynler göre uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim kadar etkili olmamıştır. ... Ebeveynler ve öğrenciler süreci tatil gibi algılamış uzaktan eğitimi önemsememişlerdir. (M23)”

“Velilerin %92 gibi büyük bir kısmı, pandemi dönemindeki uzaktan eğitim sürecinin başlamasından sonra okuldaki yüz yüze eğitimi daha değerli görmektedir. Velilerin %5'e yakını yüz yüze eğitimle uzaktan eğitim arasında bir fark görmezken %2,6'sı uzaktan eğitimi daha faydalı bulmaktadır. Uzaktan eğitimin daha faydalı bulunma oranı ilkökul ve ortaokul kademesinde %2 iken bu oran lise kademesinde %4'e çıkmaktadır. (M21)”

“Bu durum yüz yüze eğitimin uzaktan eğitim ile desteklenmesinin istenmesi şeklinde yorumlanabilir. (M3)”

Yüzyüze eğitim ile uzaktan eğitimin karşılaştırılmasına ilişkin bir diğer önemli kategori sınıf yönetimidir. Sınıf yönetimi açısından ölçme değerlendirme, ders işlenirken fazlasıyla kullanılan göz teması, öğretmenin motivasyon kaybı, öğrencilerin derse katılmaları ve dikkatlerini toplayabilmeleri noktasında yüzyüze eğitimin daha uygun olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Uzaktan eğitimde sınıf yönetimi açısından ise müfredatın bireyselleştirilebilmesi avantajı öne çıkmaktadır. Ancak yüzyüze eğitimde kullanılan mevcut kaynakların uzaktan eğitim süreçlerine uyumlu olmaması ve öğrencilerin kendi öğrenme hızlarında öğrenebilmesi konusu henüz iki yöntem açısından da tartışmalı konulardandır. Sınıf yönetimi kategorisindeki kodlara ilişkin temsili doğrudan alıntılar aşağıdadır.

“Özellikle göz teması olmamasından kaynaklanan etkileşim eksikliğinden dolayı sorulan sorulara öğrencilerden sözlü cevap almanın ve anlamayan öğrencileri tespit etmenin zor olduğu, uzaktan öğretimde öğretmenlerin kendilerini ölçme ve değerlendirme etkinlikleri hazırlama konusunda yeterli göremeyebilecekleri belirtilmektedir. (M9)”

“Yüz yüze öğrenimin önemli üstünlüklerinden birisi öğrencilerin dikkatlerini dağıtacak unsurların mümkün olduğunca az olmasıdır. Uzaktan eğitiminde kendine ait çalışma ortamına sahip olmayan öğrenciler evdeki gürültüden etkilendiklerini ve öğretim üyeleriyle etkileşime geçemedikleri için dikkatlerini toplamakta zorlandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmen adayları yaşadıkları bu durumu disiplin problemi olarak değerlendirmiştir. (M26)”

“Bu süreçte sınıfta kalma olmayacak söylemlerinden tutun öğrenci ne gönderirse değerlendiren söylemlerine kadar her şey konuşuldu. Ancak tüm eğitim paydaşlarının içinin rahat edeceği, geçerli, güvenilir, objektif bir ölçme ve değerlendirme yöntemi bulma arzusu giderek kendini daha iyi hissettirmeye başladı. Bu bağlamda yapılan bu çalışmada öğretmen görüşlerinden elde edilen verilere göre uzaktan eğitim uygulamalarından da öğretmenler geleneksel ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarından vazgeçmek istemedikleri anlaşıldı. (M11)”

Yüzyüze eğitim ile uzaktan eğitimin karşılaştırılmasına ilişkin bir diğer kategori ise uygulamadır. Örgün eğitimde deney uygulamalarının uzaktan eğitim ortamında istendiği gibi gerçekleştirilemediği anlaşılmaktadır. Ayrıca öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulamalarının da planlandığı gibi yapılamadığı ve uygulama öğretmeni, canlı sınıf ortamı ve öğretmen adayı arasındaki iletişim-etkileşim ortamının uzaktan eğitimde karşılanamadığı belirtilmektedir. Örgütsel yaşamın can damarı sayılan iletişim süreci de uzaktan eğitimde farklılaşmaktadır. Fazlasıyla bir iletişim yükü olmasına rağmen arzu edilen bir etkileşime ulaşılamamaktadır. Öğrenciler arası iletişim-etkileşim de yüzyüze ortama göre daha sınırlı olmaktadır. Uygulama ve iletişim-etkileşim kategorilerine ait doğrudan alıntılardan dikkat çekenler aşağıdadır.

“Yüz yüze eğitimle karşılaştırıldığında öğrenme-öğretme sürecinde yaşanan öğretmenler adayları arasındaki etkileşim ve öğretim elemanı-öğretmen adayı etkileşim uzaktan eğitimde azalmaktadır. (M4)”

“...öğrencilerin uzaktan eğitim sırasında birbirleri ile iletişim kurmasını sağlayamadığını düşünenlerin oranı ise yarıdan fazladır. Bu sonuçlara dayanarak öğretmenlerin sosyal ilişkilerin sağlanması bakımından uzaktan eğitime göre normal eğitimde daha başarılı olduğu söylenebilir. (M13)”

“Velilerin %99,5 ile neredeyse tamamı eğitim kademesi farkı olmaksızın öğretmenlerin, çocuklarıyla iletişime geçmelerini beklemektedir. İlkokul ve ortaokul kademesinde öğrencilerin %10’u, öğretmenleri tarafından yapılan uzaktan eğitim faaliyetlerinden yararlanamazken, lise kademesinde bu oran %30 ile 3 katına çıkmaktadır. (M21)”

Yüzyüze eğitim ile uzaktan eğitimin karşılaştırılmasına ilişkin diğer kategoriler sosyalleşme, özel gruplar ve fırsat eşitliği konularındadır. Yüzyüze eğitimde öğrencinin ihtiyaçları daha fazla oranda karşılanmakta ve sosyalleşme de daha etkili olabilmektedir. Özel eğitim öğrencileri uzaktan eğitim sürecinde çok fazla öğrenme kayıplarını yaşamıştır. Fırsat eşitliği de uzaktan eğitimde daha fazla bozulmuş görünmektedir. Bu kodları temsil eden doğrudan alıntılardan bazıları şunlardır.

“Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu uzaktan eğitimin öğrenme ihtiyaçlarını karşılamadığını belirtmişlerdir. (M3)”

“Yüz yüze eğitimde eşitsizlikler yaşanırken, uzaktan eğitim sürecinde bu eşitsizlik daha da belirginleşmiştir. (M5)”

“Okulların kapatılması, park, oyun alanı gibi sosyal alanlara çıkmanın yasaklanması çocukların fiziksel ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemiş ve çocuklarda ve ebeveynlerde sürekli evde kalmanın verdiği kaygıyla stres oluşturmuştur. (M19)”

2e.Salgın sürecinde eğitim sisteminin güçlü yönleri nelerdir?

Senteze dâhil edilen çalışmalarda salgın sürecinde eğitim sisteminin güçlü yönlerine yönelik elde edilen kod ve kategoriler tabloda verilmiştir.

Tablo 7. Salgın sırasında eğitimin güçlü yönleri

kategori	kod	f	%
değişime açıklık	uzaktan eğitime yönelik olumlu tutum	3	50,0
	ölçme değerlendirme yöntem değişimi arzusu	1	
	dijital iletişim kanallarının sürekli kullanılması	1	
insan kaynakları	değişimi sahiplenen yönetici ve öğretmenler	2	30,0
	hızlı uyum sağlayan öğretmenler	1	
esnek örgüt yapısı	üniversitelerin uzaktan eğitime hızlı geçebilmesi	1	20,0
	öğrenme yönetim sistemlerine hızlı geçiş	1	
Toplam		10	100,0

Salgın sırasında eğitim sisteminin güçlü yönleri temasına yönelik üç kategoride 10 kod belirlenmiştir. Birinci kategori "değişime açıklık"tır. Her ne kadar akut bir durum olsa da yaşanan zorunlu değişime yönelik olumlu tutum beraberinde yeni kazanımlara da yol açmış ve bir bütün olarak güçlü yönleri ortaya çıkarmıştır. Özellikle dijital iletişim kanallarının tüm okul toplumu tarafından sürekli kullanılabilir olması gelecek için eğitim hizmetinin alınması ve verilmesinde çok değerli olabilir. Ayrıca çoğunlukla teste dayalı ilerleyen Türkiye eğitim sisteminin ölçme ve değerlendirmede uzaktan eğitimi bir fırsat görerek testten uzaklaşma ve daha ideal ve farklı ölçme-değerlendirme yöntemlerine karşı geliştirdiği olumlu tutumlar gelecek için eğitim adına yeni kazanımlar olarak düşünülebilir.

Eğitim sisteminin güçlü yönlerinden belki en önemlisi insan kaynağına ilişkindir. Zorunlu değişim sürecini sahiplenen yönetici ve öğretmenler Türkiye adına gelecek için daha başarılı değişimler için ümit vermektedir. Üstelik çok fazla destek beklemeden öğretmenlerin hızlıca yeni süreçlere adapte olmaları ve uyum sağlamada zorlanırlara örgütsel vatandaşlık davranışları sergileyerek gönüllü destek vermeleri eğitim ordusunun öne çıkan bir diğer güçlü yönü olmuştur.

Bir milyonu aşkın çalışanıyla, Türkiye’nin en geniş teşkilatına sahip olan bir kurumun salgın döneminde çok hızlı bir şekilde mevcut altyapısını dünyanın en çok kullanılan öğrenme yönetim sistemlerinden birine (EBA web, EBA TV) dönüştürmesi ve 18 milyonu aşan öğrenci nüfusuna birebir ulaşmaya çalışması kurum için güçlü bir yön olarak değerlendirilebilir. Benzer şekilde 8 milyon öğrencisi ile hizmete devam eden üniversitelerin öğrenme yönetim sistemlerini yine çok hızlı bir şekilde uygulamaya alması ve salgın dönemi uzaktan eğitim öğretim sistemleriyle yola devam etmeleri de eğitim kurumlarının büyüklüğüne rağmen esnek hareket edebildikleri anlamına gelmektedir. Salgın dönemi eğitim sisteminin güçlü yönlerine ilişkin doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

"Uzaktan eğitim sürecinden memnun olanlar uzaktan eğitimi başarılı, motive edici, olumlu, güzel, yararlı, iyi, verimli, yeterli, eğlenceli ve öğretici olarak değerlendirirken...(M12)"

"Diğer yandan elde edilen bulgulardan "olağanüstü durumlarda" uzaktan eğitimin çok yararlı olacağı sonucuna ulaşılabilir. (M15)"

"Öğretmenler, salgın sürecinde uzaktan eğitim uygulamalarında öğrenci başarısının değerlendirilmesinde en uygun ve uygulanabilir değerlendirme yönteminin açık uçlu, klasik yazılı sınavlar olduğu görüşündedirler. Puanlanabilir kavramsal çerçevesi belli açık uçlu soruların hazırlanması ve öğretmenlerin cevapları belli ölçütlere göre değerlendirmesi durumunda açık uçlu sorular öğrenci başarısını ölçmek için iyi bir değerlendirme aracı olarak kullanılabilir. (M11)"

"Bu çerçevede öğretmenlerin, veli ve öğrencilerle görüşüp iletişime geçtikleri, uzaktan eğitim ile ilgili etkinlik hazırlayıp öğrenci ve velileri yönlendirdikleri; öğrencilere ödev gönderdik-

leri, EBA platformu üzerinden ders anlatım videoları ile oyun ve etkinlik paylaştıkları; öğrencilerin ödevlerini ve okudukları kitapları takip-kontrol ettikleri, çeşitli çevrimiçi programlar ve EBA platformu aracılığıyla canlı ders işledikleri görülmektedir. (M12)”

“...sürecin oldukça iyi yönetildiği görülmüştür. Bu alt boyuta ilişkin olarak, okul yöneticileri ile öğretmenlerin uzaktan eğitim derslerinin düzenlenmesi, yürütülmesi, izlenmesi ve takip edilmesi konusundaki görüşleri incelenmiş, öğretmenlerin dersleri düzenli olarak işlediği, yöneticilerin öğretmenlerin derslerini sistematik olarak takip ettiği ve dersler hakkında dönüt verdiği, öğretmenlerin süreçle ilgili yöneticiler tarafından desteklendiği belirlenmiştir. (M3)”

2f. Salgın sürecinde eğitim sisteminin zayıf yönleri nelerdir?

Senteze dâhil edilen çalışmalarda salgın sürecinde eğitim sisteminin zayıf yönlerine yönelik elde edilen kod ve kategoriler tabloda verilmiştir.

Tablo 8. Salgın sırasında eğitimin zayıf yönleri

kategori	kod	f	%
eğitim-öğretim süreci	uzaktan sınıf yönetimi	13	70,3
	öğrenci motivasyonu	11	
	uzaktan eğitim içeriği	10	
	ölçme-değerlendirme yetersizliği	9	
	uygulama derslerine uygun olmaması	2	
altyapı	bilgisayar ve internete erişim	11	21,9
	teknik sorunlar,	3	
insan kaynakları	teknoloji yeterliği zayıf öğretmenler	4	6,3
EBA TV	eba tv sorunları	1	1,6
Toplam		64	100,0

Tablo 8’e göre, salgın döneminde uzaktan eğitim sisteminin zayıf yönlerine yönelik kodlar $\frac{2}{3}$ oranında eğitim-öğretim sürecinde toplanmaktadır. Öğretmenlik formasyonu sınıf yönetimi bilgi ve becerilerinin uzaktan öğretimde her zaman işe yaramaması mevcut uzaktan öğretimin en zayıf noktalarından biridir. Benzer şekilde öğrenciler için yeni bir öğretim ortamı olması nedeniyle, öğrenci motivasyonu da araştırmalarda ulaşılan bir diğer zayıf noktayı işaret etmektedir. Planlanmadan geçilmek durumunda kaldığından dolayı, uzaktan eğitime ilişkin içerik eksikliği süreçteki zayıf noktaların başında gelmektedir. Hem eğitimcilerin hem de öğrencilerin zihinlerini meşgul eden ve hala arzu edilen bir formata dönüştürülemeyen uzaktan öğretimde ölçme ve değerlendirme sistemi ise bir diğer zayıflık noktasıdır. Uzaktan eğitimde en dezavantajlı yönlerden biri olan uygulamalı derslerin işleniş de sistemin zayıf kaldığı alanlardandır.

Uzaktan eğitimin doğrudan değil de dolaylı olarak değerlendirilebilecek bir zayıf noktası ise altyapı eksiklikleridir. Ülkenin gelişmişliği ile doğru orantılı olarak internet altyapısı ve hem eğitimciler hem de öğrenciler için internete erişim sağlayabilecek araçların (PC, tablet, akıllı telefon vb) herkes için ulaşılabilir olması önemlidir. Araştırmalara göre, bu noktada da zayıflıklar söz konusudur. Yine altyapı ile ilgili teknik sorunlar ve çözüm hizmetindeki aksaklıklar bu zayıflığı pekiştirmektedir.

Salgın döneminde uzaktan eğitime ilişkin bir diğer zayıf yön ise insan kaynağına ilişkindir. Özellikle X kuşağı ve bazı Y kuşağı eğitimcilerin olumsuz tutumları, oldukça uzayan salgın döneminde zayıf nokta olarak kendini hissettirmiştir. İnternet ile eş zamanlı olarak devreye alınan TV öğretim yayıncılığındaki sorunlarda yaşanan zayıf noktalar da araştırmalarda ulaşılan diğer sonuçlardır. Salgın dönemi eğitim sisteminin zayıf yönlerine ilişkin doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

“Öğretmenlerin yaşadıkları sorunlar; yazılımın uygun olmayan kullanımı, ders dışı konuşma ve sohbet, ses ve kamera kontrolü, söz hakkı, sınıf kontrolü, dikkat dağınıcılığı davranışlar, ortamsal faktörler konularında kümedenmektedir.(M9)”

“Araştırmada ulaşılan zorlukların başında da eğitimin planlanması, öğretim faaliyetlerinin yürütülmesi, uygun materyal ve yardımcı teknolojinin etkin kullanımına ilişkin sorunlar ile öğrenci motivasyonunu sağlayamama ve problem davranışların artması gibi hususlar gelmektedir. Ayrıca, öğrencilerin okul kültüründen uzaklaştıkları, daha az sorumluluk aldıkları ve birçok konuda problem yaşadıkları sonucuna varılmıştır. Bu süreçte uzaktan eğitimin ailelere daha fazla sorumluluk yüklediği ve özel eğitimde aile eğitiminin önemine daha fazla dikkat edilmesi gerektiği gözler önüne sermiştir. (M18)”

“Katılımcılardan bazıları öğrencilerin derslere olan ilgisizliği, velilerin sürece gereken önemi göstermemesi ve öğretmen-öğrenci iletişiminin sınıf ortamındaki gibi sağlıklı kurulamaması gibi nedenlerden dolayı da EBA’nın etkin ve verimli kullanılamayacağına dikkat çekmiştir. (M14)”

“Yine bu alt boyut kapsamında öğretmenler uzaktan eğitim sürecinde özellikle, iyi örnek videoları ve ders planları, eğitim teknolojileri şirketleri tarafından daha fazla kaynak sunulması, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından açık bir yönlendirme yapılması konularında destek beklediklerini belirtmişlerdir. (M3)”

“Öğretmenlerin uzaktan eğitimde karşılaştığı en büyük sorunlardan biri bir kısım öğrencilerin internet ağına ulaşım sorunu yaşamaları ve teknolojik aygıtlara sahip olmayışıdır. (M16)”

“Uzaktan öğretim sürecine ilişkin ulaşılan sonuçlara göre bu süreçte öğrenciler öğrenmelerinin sorumluluğunu almakta isteksizdir ve motivasyon eksikliği hissetmektedirler. Buna neden olarak geçiş sürecinde, uygulamalarda, ödevlerde ve sınavlarda yaşanan olumsuzlukları göstermektedirler. Sonuçlar bu bağlamda değerlendirildiğinde öğrencilerin uzaktan öğretime geçiş sürecine ilişkin olumlu ve olumsuz yargılara sahip oldukları görülmüştür (M30)”

2g.Salgın sürecinde eğitim sistemi için fırsatlar nelerdir?

Senteze dâhil edilen çalışmalarda salgın sürecinde eğitim sistemine yönelik fırsatlara ilişkin kod ve kategoriler tabloda verilmiştir.

Tablo 9. Salgın sırasında eğitimin fırsatları

Kategori	kod	f	%
eğitimin geleceği	eğitim sisteminde dönüşüm	4	52,6
	kesintisiz eğitim	3	
	yeni eğitim yönetimi	2	
	sağlık okuryazarlığı	1	
insan kaynakları	eğitime veli desteği	3	47,4
	öğretmenler dijital öğrenmeye açık	2	
	devam ettirmede paydaşların fikir birliği	2	
	toplumsallık bilinci	2	
Toplam		19	100,0

Tablo 9'a göre, salgın döneminde uzaktan eğitim süreci Türkiye için yeni fırsatlara da yol açmıştır. Hem eğitim hizmetini sunanlar hem de alanlar açısından bu fırsatların değerlendirilmesi ülkenin kalkınması için de önemlidir. Eğitim fırsatlarına yönelik elde edilen kodlar ilk olarak eğitimin geleceği kategorisinde toplanmıştır. Hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı öngörüsü kesintisiz eğitim, yeni eğitim yönetim anlayışı ve hatta sağlık okuryazarlığı gibi olgularla beraber eğitim sisteminde komple bir dönüşüm fırsatını işaret etmektedir.

Fırsatları işaret eden kodların bazıları ise insan kaynakları kategorisinde toplanmıştır. Salgın sürecinde, eğitimin fark edilmeyen paydaşı olan veli desteği çok yakından hissedilmiş, dijital öğrenmeye açık öğretmenlerin çoğunluğu oluşturduğu belirlenmiş, neredeyse tüm eğitim paydaşları salgın sonrasında da uzaktan eğitim fırsatlarının devam ettirilmesi konusunda görüş birliğine ulaşmıştır. Üstelik salgın sürecinin dijital iletişim yoğunluğu tüm toplum için bir arada yaşama ve birbirini etkileme açısından toplumsallık bilincini daha da derinden hissettirmiştir. Salgın dönemi eğitim sistemine yönelik fırsatlara ilişkin ilişkin doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

“Tarih boyunca yeterince değer görmemiş ve dikkate alınmamış uzaktan eğitim, gelişen teknoloji ve yeni pedagojik yaklaşımlarla harmanlanarak, yakın zamanda dikkat çeken değişim ve gelişmelerle eğitim sistemlerinin gözdesi olmaya devam edecektir. (M5)”

“Salgın süreci sonrasında ilişkin üniversitelerin uzaktan öğretim faaliyetlerine yönelik planlamaları arasında teknik altyapı iyileştirmeleri, içerik geliştirilmesi, hem ders hem de program

kapsamında uzaktan öğretim faaliyetlerinin ağırlığının arttırılması ve asenkron gerçekleştirilen ders dışı etkinliklerin arttırılması yer almaktadır. (M6)”

“...ihtiyacının uzaktan da olsa giderilme arzusu, ikincisi kursların kapalı oldukları dönemde öğrenci ve velilerinin müzik eğitimlerinden uzak kalmalarını istemeyişi, üçüncüsü kursa ekonomik olarak az da olsa katkı sağlanması ve dördüncü olarak da uzaktan eğitime yönelik olumsuz algıların değişmesidir. (M37)”

“...tüm paydaşların uzaktan eğitimin devam ettirilmesiyle ilgili olarak orta düzeyde görüş bildirdikleri belirlenmiştir. (M3)”

2h. Salgın sürecinde eğitim sistemine tehditler nelerdir?

Senteze dâhil edilen çalışmalarda uzaktan eğitim sürecine yönelik tehditlerle ilgili elde edilen kod ve kategoriler tabloda verilmiştir.

Tablo 10. Salgın sırasında eğitime tehditler

kategori	kod	f	%
sürdürülebilirlik riski	öğrenme kayıpları	6	62,5
	internete erişim	2	
	dijital fırsat eşitsizliği	1	
	içeriğin zenginleştirilmesi	1	
sağlık riski	teknoloji bağımlılığı riski	3	18,8
uyum riski	devlet okulu-özel öğretim farkı	1	18,8
	dijital dünyada cinsiyet eşitsizliği	1	
	uzaktan yüzyüze eğitim	1	
	Toplam	16	100,0

2020 yılının başlarında bir virüs tehdidi ile başlayan ve tüm dünyayı değişim ve dönüşüme zorlayan süreçte, zorunlu olarak geçilen uzaktan eğitim süreci çeşitli tehditler ile de karşı karşıyadır. Araştırmalar artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını, salgın sonrasında da yeni kazanımların sürdürülmesi gerektiğini, eğitim öğretimin hibrid (karma) yöntemlere doğru kaydığını ortaya koymaktadır. Ancak bu süreçte yaşananlar sürdürülebilirlik açısından çeşitli riskleri de barındırdığını göstermektedir. Aslında birbirleriyle bağlantılı olan bu riskler gelecek kuşakların öğrenme kayıplarının özellikle internete erişim ve dijitalde fırsat eşitsizlikleri ile ortaya çıktığını ortaya koymaktadır. Hazırlıksız yakalanan bir süreçte içerik eksikliği de önümüzde bir risk olarak durmaktadır. Tehditlere yönelik elde edilen kodların üretildiği doğrudan alıntılardan öne çıkanlar aşağıda verilmiştir.

“Uzaktan Eğitim sürecinin en önemli problemlerinden biri öğrencinin sistemde kalması ve devamlılığının sağlanabilmesidir. Bu durumun başlıca nedenleri, diğer birçok faktörün yanı sıra öğrencilere sağlanan program, ders içeriği ve öğretim elemanının ihmeline bağlanmıştır. (M2)”

“Bunun yanında öğretmenler iletişimin kopması, veli duyarsızlığı, veliye ulaşamama, çalışmalarından dönüt alamama ve bütün öğrencilere ulaşamama gibi haberleşme; salgın sürecinin uzaması, sürecin ne kadar süreceğinin bilinmemesi ile veli ve öğrencilerin eğitimi geçici bir süreç olarak görmesi gibi belirsizlik sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. (M12)”

“Özellikle özel eğitim alan öğrencilerin sürekli EBA’ya bağlanmaları, günün belli saatlerinde EBA TV izlemeleri, mobil telefonlar veya sosyal ağlar yardımıyla eğitim almaları, öğrencilerin teknoloji bağımlılığını arttırdığına ve böylece problem davranışlarının arttığına ilişkin sonuçlara ulaşılmıştır. Bu artış, sönmüş problem davranışların tekrardan sergilenmesi ve yeni problem davranışların görülmesi şeklinde olmuştur. (M18)”

“Uygulamalardaki en önemli sorun, yeterli imkânları olmayan ülkeler veya ekonomik düzeyi düşük aile çocukları arasında, eğitim olanakları konusunda büyük farklar oluşmasıdır. Ki bu, birçok ülkenin en çok endişe duyduğu durumdur. Bu konuda özellikle gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerin bir bölümü dezavantajlı durumdadır. (M5)”

2i. Uzaktan eğitim sürecinde öne çıkan dijital ortamlar nelerdir?

Salgın döneminde eğitim sürecinde öne çıkan dijital teknolojiler geleceğin eğitiminde de fazlasıyla kullanılacak teknolojilerdir. Özellikle birçok eğitim kurumu bu süreçte Öğrenme Yönetim Sisteminin (LMS-Learning Management System) varlığından haberdar olmuş, uzaktan eğitim süresince seçtiği bir öğrenme yönetim yazılımını kullanmış; yüzyüze döneme geçildikten sonra da devam ettirme niyetlerini araştırma sonuçlarına yansıtmıştır. EBA Web (Eğitim Bilişim Ağı) tam olarak öğrenme yönetim sistemi olarak düşünülmesi de uzaktan eğitim sürecince bu boşluğu fazlasıyla doldurmuş görünmektedir. Öne çıkan ve sıklıkla kullanılan diğer öğrenme yönetim sistemleri ise Moodle, Sakai, ALMS, Blackboard’dur.

Türkiye’nin teknolojik altyapısı düşünüldüğünde bazı bölgelerin internete ulaşma sorunları nedeniyle Milli Eğitim bakanlığının EBA TV adıyla hizmete aldığı uzaktan eğitim dersleri de salgın sürecinde önemli aktörlerden biri olmuştur.

Dijital dünyanın belki de en sık kullanılan yönü mesaj uygulamalarıdır. Salgın sürecinde de dijital iletişim hiç olmadığı kadar artmış görünmektedir. Özellikle akıllı cep telefonları ile uyumlu olan whatsapp, telegram, bip gibi mesajlaşma uygulamaları salgın dönemi uzaktan eğitim için can damarları olmuştur. Epostanın bilinirliği ve kullanılmasının fazlasıyla artmış olması, eğitim camiasının dijitalleşmesinde önemli bir kilometre taşı olmuştur.

Salgınla birlikte eğitim ortamları da dâhil birçok alan belki de ilk kez video konferans uygulamalarını kullanmaya başlamışlardır. Bu süreçteki baskın sesli-görüntülü

buluşma ihtiyacı Zoom, Meet, Teams, Perculus vb gibi platformları öne çıkarmış; tüm toplantılar, canlı dersler (senkron) hatta veli toplantıları için çok kıymetli bir araç haline gelmiştir. Telefonun iletişim aracı olarak kullanımı ise aynı yoğunlukta devam etmektedir. Öne çıkan dijital ortamlara ilişkin doğrudan alıntılar aşağıdadır.

"Uzaktan eğitime erişim TRT EBA TV kanallarında en yüksek seviyedeyken eba.gov.tr üzerinden yapılan canlı derslere katılım oranının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. (M3)"

"Yine salgın süresince üniversiteler asenkron araç olarak genellikle salgın öncesinde kendi bünyelerinde kullandıkları ÖYS’leri tercih ettikleri görülmektedir. Bu eğilim salgın sürecinde en çok tercih edilen ilk dört asenkron aracın Moodle, ALMS, Sakai, Blackboard şeklinde sıralanmasına sebep olmuştur. Salgın sürecinde en çok tercih edilen ilk dört senkron araç ise Zoom, Microsoft Teams, Perculus, Google Meet şeklinde sıralanmıştır. (M6)"

"Uygulama okulunun öğretmenleri de öğrencileri ile çeşitli teknolojilerden (zoom, whatsapp, telefon, e-posta) faydalanarak iletişim kurduklarını, gerek derste öğrencilerine söz hakkı tanıdıklarını gerekse ders dışında öğrencileriyle yine teknoloji desteği ile görüşmeler yaptıklarını belirtmektedirler. (M2)"

Sonuç

Milli Eğitim dergisi "Salgın Sürecinde Türkiye’de ve Dünyada Eğitim" özel sayısındaki makalelerin salgın dönemine ilişkin ulaşılan sonuçlarının sentezlenmesinin amaçlandığı bu çalışmada iki kategoride toplanan sonuçlara ulaşılmıştır.

Birinci kategoride, makalelerin betimsel durumlarına ilişkin sonuçlar elde edilmiştir. 39 makaleyi kapsayan çalışmada makalelerin çoğunluğunun salgın sürecinde yaşananlara odaklandığı, paydaş görüşlerini topladığı, eğitime olumlu ya da olumsuz etkilerinin irdelendiği görülmektedir. Salgın ile bağlantılı bir diğer yön ise eğitim ortamlarının mecburen geçtiği uzaktan eğitim ortamlarına ilişkin olmuştur. Özellikle eğitim süreçleri açısından teknolojinin bugünü ve gelecekteki durumu da araştırmaların amaçları arasındadır. Senteze dâhil edilen araştırmaların örneklem ya da çalışma grupları da beklendiği gibi eğitim paydaşları olmuştur. Salgın dönemi şartlarında veriye ulaşılabilirlik açısından öğretmenler ve öğrenciler en önde gelen veri kaynakları olmuştur. Bu dönemde uzaktan eğitim açısından yeni deneyimlere açılan velilere ulaşılması da önemli sayılmış ancak mevcut şartlar bu gruplardan veri toplama zorlaştırmıştır. Araştırma veri gruplarından yöneticiler de yine toplama açısından azınlıkta kalmıştır. Veriler neredeyse tamamen uzaktan erişim yöntemleri ile toplanmıştır; yapılan görüşmelerde video konferans yöntemleri kullanılmış, e-posta ya da çeşitli uygulamalar yardımıyla yazışarak ya da ölçek / anket göndererek veri toplama yoluna gidilmiştir.

İkinci kategoride, salgın şartlarında eğitimin durumuna ilişkin sonuçlara ulaşılmıştır. 9 ayrı soru çerçevesinde sonuçlar ortaya çıkarılmıştır. Bu sonuçları şöyle özetlemek mümkündür:

1. Uzaktan eğitimin avantajlarına ilişkin sonuçlar: 1 milyondan fazla çalışanı ve 18 milyonu aşkın öğrencisi göz önüne alındığında, MEB bu sürecin başından beri hızlı hareket etmiştir (MEB, 2020a). Bakanlığın bu süreçteki yönetsel esnekliği; hızlı karar alma ve uygulama becerisi, zorlu ve zorunlu şartlara uyum becerisi yüksek çok sayıda öğretmenin varlığının önemli bir avantaj sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir diğer avantaj ise bazı gruplar için oluşan fırsat eşitliğidir. Özellikle taşınmalı eğitim ya da başka nedenlerle okula ulaşım ve devam sorunu yaşayan dezavantajlı gruplar (Kartal ve Eryılmaz Ballı, 2020) için uzaktan eğitim ortamları avantaj olarak görülmektedir. Salgın sürecinde ulaşılabilen en değerli avantajlardan biri de eğitim sistemimizin zayıf noktalarından biri olan (Ardakoç, 2020) eğitim süreçlerine veli katılımı/ desteğine ulaşılmış olmasıdır. Elbette salgının yaygın, hastalığın bulaşma riskinin yüksek olduğu bir ortamda, zorunlu olarak evde kalındığı bir dönemde eğitime uzaktan da olsa devam edilebilmesi, sınırlı da olsa (BBC, 2020) bir avantaj olarak ifade edilmiştir. Ayrıca bu sürecin veli eğitimine katkıda bulunduğu, öğretmenlik mesleğinin değerinin ve karşılaştığı güçlüklerin daha iyi anlaşıldığı bir dönem olduğu da ifade edilmiştir.

2. Uzaktan eğitimin dezavantajlarına ilişkin sonuçlar: Salgının başından beri yaşananlar eğitim paydaşları tarafından sürekli olarak geçici bir durum gibi algılanmış; bu algı da ister istemez derse katılım sorunları ve motivasyon sorunlarına yol açmıştır. Üstelik uzaktan eğitim ortamından yüzyüze eğitim şartları beklendiğinden derse katılım ve motivasyon yönünden dezavantajlı yönler ortaya çıkmıştır. Bu önemli soruna eğitim sistemi de yeni çareler üretme yoluna gitmektedir (Fisher, 2020; MEB, 2021). Ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemleri konusundaki kafa karışıklığı da (Bilgiç ve Tüzün, 2015) uzaktan eğitim için dezavantaja dönüşmüştür. Belki en önemli dezavantajlar uygulamalı dersler ve okul öncesi-ilkokul kademelerine dönük olanlardır. Altyapının uygun olmayışı ve kamera ve sesin sınıf içerisine girmesi de (Bulut, 2020) uzaktan eğitime dezavantajlar kazandırmıştır.

3. Geleceğin eğitimine yansıma sonuçları: Tüm araştırmaların ortak sonuçlarından biri de, uzaktan eğitimle tanışıldığı, dezavantajlı yönlerine rağmen birçok avantajının da deneyimlendiği dolayısıyla yüzyüze eğitime geçildikten sonra da bir şekilde sisteme entegre edilerek sürdürülmesi gerektiğidir. Bakanlık tarafından zaman zaman yapılan açıklamalar salgın süreci sona erdiğinde de EBA TV'nin müfredata uygun yayınlarına devam edeceği şeklindedir. Ayrıca temel eğitim ve ortaöğretimde gerçekleştirilecek yeni yapılanma ile sosyal duygusal öğrenme becerilerine dönük tasarım beceri atölyelerindeki uygulamalar için ders çizelgelerinde değişiklik yapılmak suretiyle bazı derslerin ya da bazı konuların uzaktan eğitim yolu ile verilmesinin planlandığı ifade edilmektedir. (Dönmez,2020) Yapılan kapsamlı araştırmalar da (OECD, 2020) bu sonucu doğrulamaktadır. Dikkat çeken bir diğer sonuç ise, eğitim mutfağına yöneliktir. Öncelikle eğitim yönetimi daha spesifik olarak okul yönetimi ve öğretmen yetiştirme sisteminde - yeni eğitim yeterlikleri - nin gelecekte fazlasıyla gündemde (Çetinkaya Aydın, 2020) olacağını gösteren sonuçlardır. Özellikle 21. yy'ın eğitim

platformları - Öğrenme Yönetim Sistemleri - nin gelecekte her bir okulda kullanılacak olması salgının en olumlu hediyelerinden bir olmuştur.

4. Yüzyüze eğitim ile karşılaştırma sonuçları: Neredeyse tüm paydaşların uzaktan eğitiminin yüzyüze eğitimi ikame etme (onun yerine geçme) değil, ona destek sistemi olarak kullanıldığı/kullanılacağı sonucuna ulaştığı görülmektedir. Eğitimin asıl mutfağı olan sınıfın yönetimi söz konusu olduğunda hem eğiticiler hem de öğrenciler yüzyüze eğitimin daha yararlı olacağı sonucunda birleşmişlerdir. Ancak eğitimin geleceği açısından yaşamsal noktada olan - eğitimin bireyselleşmesi - (OECD, 2020) açısından uzaktan eğitimin avantajları geleneksel sistemlere göre daha fazla olmuştur. Uygulamalı olan tüm eğitimlerin yüzyüze yapılması yine tüm paydaşların ulaştıkları ortak bir sonuç olmuştur. Öğrencilerin sosyalleşmesi, özel grupların eğitime entegre edilmesi de yüzyüze eğitim lehine sonuçlar doğurmuştur.

5. Salgın döneminde eğitimin güçlü yanlarına ilişkin sonuçlar: Zorunlu olarak girilen bir süreçte tüm zorluklarına rağmen, ülkenin ve eğitim paydaşlarının değişime açık olmaları güçlü bir yön olarak ortaya çıkmaktadır. Eğitimin gerektiğinde uzaktan da devam ettirilebileceğine ilişkin olumlu algılar insan kaynakları adına güçlü olunan yönlerden biri olmuştur. Zaten gelecek okul temelli öğrenmenin de sonuna işaret etmektedir (OECD, 2020) Eğitim insan kaynaklarında örgütsel vatandaşlık davranışlarının artmış olması gelecek adına güçlü yönlerden biri olarak değerlendirilebilir. EBA web ve tv platformlarının bu süreçte doldurduğu boşluk göz önüne alındığında eğitim sisteminin bu güçlü yönünü daha da güçlendirerek devam ettirmek gerektiği de aşıkardır.

6. Salgın döneminde eğitimin zayıf yanlarına ilişkin sonuçlar: İnsan kaynakları hem güçlü hem zayıf yan olarak ortaya çıkmaktadır. Yüzyüze eğitimdeki alışkanlıkların ve becerilerin uzaktan eğitimde sınırlı kullanımı eğiticilerin bir bölümünün sistemin zayıflığı olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır. Yine hazırlıksız yakalanan süreçte sınav odaklı bir eğitim sistemi açısından önemli olan ölçme-değerlendirme süreçlerinin istendiği gibi kullanılamaması da bir diğer zayıf yön olarak ortaya çıkmıştır. Altyapı ve teknik sorunların varlığı da bir bütün olarak sistemin zayıf yönleri olmuştur.

7. Salgın döneminde eğitim fırsatlarına ilişkin sonuçlar: Virüslü ortamda parılayan fırsat yeni bir eğitim sistemine işaret etmektedir. Özellikle milenyum başladıktan sonra yaşananlar artık insanları hiç de şaşırtmamaktadır (OECD, 2020). Durum ne olursa olsun eğitimin devam ettirilebileceği algısı değerlendirilmesi gereken bir fırsat olmuştur. Mevcut düzende eğitim paydaşlarından velilerin pasif kalması, salgın döneminde zorunlu olarak aktifleşmiş olmaları da yeni eğitim sistemi için yeni bir fırsat kapısını aralamaktadır. Artık eğilim bu yeni eğitim sistemine uyum sağlamaya odaklanmıştır (Reimers ve Schleicher, 2020). Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun ve Z kuşağı öğrencilerinin dijital dünyayı eğitim süreçlerinde de kullanma frekanslarının artması ülke eğitim sistemi için yeni fırsatlar hazırlamaktadır.

8. Salgın döneminde eğitime yönelik tehditlere ilişkin sonuçlar: Uzaktan eğitimin gelecekte destek sistemi olarak sürdürülebilmesi ve bu yolla öğrenme kayıplarının telafisi, internete erişim ve dijital kaynaklar açısından yeni eşitsizlikler ve dolaşımı ile karşımıza yeni tehditler olarak çıkacaktır. Ayrıntılı araştırma raporlarının da en dikkat çekici uyarısı bu konuda olmuştur (Reimers ve Schleicher, 2020). Uzaktan eğitimindeki içerik eksiklikleri de daha kolay yok edilebilecek tehditlerden bir diğeri olarak durmaktadır.

9. Salgın döneminde kullanılan dijital ortamlara ilişkin sonuçlar: MEB önderliğinde geliştirilen EBA paltformları, daha çok yabancı ve birkaç da yerli öğrenme yönetim sistemleri uzaktan eğitimde en fazla kullanılan ve öne çıkan dijital ortamlar olmuştur. Ülkenin farklı sosyo-ekonomik düzeyleri de göz önüne alındığında EBA TV'ler de fazlasıyla kullanılan ortamlardan olmuştur. 21. yy insanların zaten kullandıkları sosyal medya ve yeni iletişim ortamları da bu dönemde fazlasıyla kullanılmıştır.

Öneriler

Elde edilen bulgulara ve ulaşılan sonuçlara dayalı olarak şu önerilerde bulunmak mümkündür:

1. Salgın döneminde uzaktan eğitimin avantajları açısından bakıldığında, her şeyden önce sınav odaklı, kalıplaşmış, donuklaşmış eğitim uygulamaları bir esneklik kazanmıştır. Normal şartlarda tepkiyle karşılanması muhtemel uygulamalar kabul edilmiş ve büyük ölçüde yerleşmiştir. Bu esneklik çerçevesinde zaman, mekân ve dersleri planlamada, kaynakları belirlemede, ders araçlarını seçmede, öğretmene sağlanan bu esnekliğin sürdürülmesi ve öğretmenlerin hizmet içi eğitimle kazandıkları yeterliklere dayalı olarak bu esnekliğin artırılması gerekir.

2. Salgın süreci bir yandan avantaj olarak fırsat eşitliğine katkıda bulunurken bir yandan da farklı bir eşitsizlik yaratmaktadır. Teknolojik olanaklara sahip olma açısından meydana gelen eşitsizlikler giderilmek koşulu ile bu süreçte Bakanlığın okulların imkanlarını eşitleme anlayışının önemli ölçüde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Bu amaca hizmet etmek üzere EBA TV uygulamaları normal dönemde de sürdürülmeli ve öğrencilere dersleri izlemeleri için kendi öğretmenleri dışında farklı seçenekler de sunulmalıdır. Bu durum ayrıca ulaşım, hastalık, yağış vb. nedenlerle devamsızlık yapan öğrencilerin öğrenme açığını da kapatmada önemli bir işlevi yerine getireceği gibi öğrencinin özdisiplinini geliştirmesine de katkıda bulunacaktır.

3. Salgın süreci eğitim sisteminin kronik hale gelmiş bir sorununun çözümüne de katkıda bulunmuş ve eğitime veli katılımı açısından önemli bir yol alınmıştır. Veliyi desteklemeye ve daha fazla işe katmaya yönelik çabalar; eğitim ve yayın desteği sürdürülmelidir.

4. Uzaktan eğitimin dezavantajlarına bakıldığında, eğitim öğretim açısından derse katılım, motivasyon kaybı, ölçme sorunları ve sosyal etkileşim gibi konular öne

çıkılmaktadır. Aslında bu konuların hepsi yüz yüze eğitimde de sorundur. Bu konulara salt uzaktan eğitimin sorunları olarak bakmamak gerekir. Bu türden sorunların çözümü önemli ölçüde öğretmen yeterlikleri ve öğretmen motivasyonu ile ilgilidir. Hatta uzaktan eğitimde öğretmenin daha fazla kontrol ediliyor olması; dersin gerektiğinde veliler tarafından da izlenme imkanının olması, derslerin kaydedilmesi öğretmenin performansını ve motivasyonunu yükselten bir durumdur. Kuşkusuz derse katılım ve öğrenci motivasyonu öğretmen yeterlikleri ile ilgili olmakla birlikte, tek neden olarak görülmemelidir. Bu durum, öğrencinin özdisiplini ve hazır bulunuşluğu ile de ilgilidir. Bu ve benzeri sorunlar dersi daha ilginç hale getiren materyallerden, öğrencinin gelişim özelliklerine uygun daha eğlenceli filmlerden, çizgi filmlerden, örnek olaylardan, rol modellerinden yararlanmak suretiyle bir ölçüde çözülebilir.

5. Uzaktan eğitimin en çok sözü edilen dezavantajı donanım eksikliğinden kaynaklanan fırsat eşitsizliği ve yaşanan bazı teknik problemlerdir. Bakanlık önemli ölçüde donanım sorununu çözmüş durumdadır. Bilgisayar dağıtımı devam etmektedir. Sayıları her gün biraz daha artan EBA destek noktaları sorunun çözümüne önemli katkılarda bulunmaktadır. Böyle olmakla birlikte, teknolojinin hızla yenilenmesi ve teknik sorunlar, sorunun sürdürülebilir bir biçimde çözülmesini engelleyen durumlardır. Bu nedenle çevrimiçi ve çevrimdışı kullanılacak yerli programların geliştirilmesi ve ulusal standartlarının belirlenmesi, okulların öğrencilere ve öğretmenlere teknik destek sağlaması sorunun çözümüne bir ölçüde katkıda bulunabilir.

6. Bir başka dezavantaj özel hayatla ilgilidir. Öğrenci için okul öncelikle bir öğrenme merkezi olmaktan çok sosyalleşme merkezi olarak görülmelidir. Salgın süreci öğrencilerin bir kısım sosyal duygusal öğrenme becerilerini geliştirmelerine engel olmakla birlikte, aile bağlarının güçlenmesine de katkıda bulunmaktadır. Güvenlik ve gizlilik kaygısı ağ ortamında paylaşımları sınırlandırmaktadır. Bu açıdan duyulan kaygılar nedeni ile bazı öğrenciler kameralarını açmamaktadır. Öğrencilerin ve ailelerin gizlilik ve güvenlik konularında da bilgilendirilmeleri ve gerekirse okul ortak, zorunlu bir arka plan resmi önermek suretiyle öğrencilerin yaşam alanlarının görülmesi engellenmelidir.

7. Uzaktan eğitim deneyimlerinin geleceğin eğitime yansımaları açısından bakıldığında, artık uzaktan eğitimin hep var olacağı önemli ölçüde kanıksanmış durumdadır. Buradan hareketle yeni öğrenme fırsatları, yeni okur yazarlık türleri ve dolayısı ile yeni öğretmen yeterliklerinden söz edilmektedir. Bu bağlamda sınıf yönetimi, ödev verme, ölçme değerlendirme, online iletişim gibi konular öğretmenler açısından öncelikle gündeme gelmekle birlikte, her halükârda salgın, olumsuz hava koşulları, deprem vb. mücbir sebepler söz konusu olduğunda eğitimin sekteye uğramaması için eğitimin bütün paydaşlarının sürdürülebilir bir uzaktan eğitim için hazırlıklı olmaları kendilerini ve materyallerini güncellemeleri gerekir.

8. Yapılan çalışmalarda genellikle yüz yüze eğitim ile uzaktan eğitimin karşılaştırılması yapılmakta ve öğrencilerin, velilerin, öğretmenlerin yüz yüze eğitimi tercih

ettiklerinden, uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimin yerini tutamayacağından söz edilmektedir. Yüz yüze eğitimin sınıf yönetimi, sınıf içi uygulamalar, iletişim ve etkileşim, sosyalleşme, fırsat eşitliği ve özel grupların eğitimi açısından önemli üstünlüklerinin olduğu ifade edilmektedir. Bu bir durum tespiti olarak malumun ilamıdır. Kimse bunun aksini iddia etmemektedir. Durum bu olmakla birlikte, uzaktan eğitim deneyimleri özellikle uygulama gerektirmeyen, bilgi aktarımı şeklindeki bazı derslerin ya da konuların normal dönemlerde de uzaktan eğitimle yapılması halinde okulda geçirilen sürenin sınırlılığı nedeni ile bazı uygulamalara; tasarım beceri atölyelerine; sosyal ve duygusal öğrenme becerilerine daha fazla yer verilebileceğini göstermektedir.

9. Salgın sürecinde eğitim sisteminin güçlü yönleri değişime açıklık, insan kaynaklarının niteliği ve esnek örgüt yapısı kategorilerinde ele alınmıştır. Özellikle uzaktan eğitime yönelik olumlu tutum, ölçme değerlendirme konusundaki değişim arzusu, değişimi sahiplenen yönetici ve öğretmenler, öğrenme yönetim sistemlerine hızla uyum sağlayan eğitim kurumları sistemin güçlü yanlarını oluşturmaktadır. Ayrıca, sistemin kısa sürede alt yapısını Dünyanın en çok kullanılan öğrenme yönetim sistemlerinden birine (EBA-WEB, EBA-TV) dönüştürmesi vurgulanması gereken önemli bir husustur. Buradan hareketle EBA altyapısının güçlendirilmesi ve daha fazla yatırım yapılarak sürdürülebilirliğinin sağlanması; normal şartlarda yurt içinde ve hatta yurt dışında bulunan vatandaşlarımız ve çocuklarımız için örgün eğitimin yanında yaygın eğitim hizmetlerinin de sunulması gerekir. Böyle bir sonuç eğitim sisteminin olağanüstü koşullardan güçlenerek çıkması anlamına gelir.

10. Araştırmalar salgın döneminde eğitim sisteminin zayıf yönleri olarak; eğitim öğretim süreci, altyapı, insan kaynakları ve EBA-TV üzerinde durmaktadırlar. Özellikle vurgulanan, frekansı daha yüksek olan konular; uzaktan sınıf yönetimi, öğrenci motivasyonu, öğretimin içeriği, ölçme değerlendirme, internete erişim ve bilişim teknolojileri alanında zayıf olan öğretmenlerdir. Dikkat edilecek olursa bütün bu noktalar aynı zamanda araştırmalarda sistemin güçlü yanı olarak da gösterilmektedir. Bu durum özellikle hedef kitlenin; öğrenci ve öğretmen sayısının çok büyük olmasından kaynaklanıyor olabilir. Bu kitle içinde sözü edilen konularda çok yeterli olan, lokomotif görevi üstlenenler olabileceği gibi yetersiz olanların varlığı da ifade edilen bir olgudur. Öyleyse, sistemin zayıf yönlerini dikkate alarak toptancı bir anlayış yerine öğrencilere ve öğretmenlere daha fazla bireyselleştirilmiş; ayrıntılı ihtiyaç analizlerine dayalı psikolojik ve teknik destekler sağlanmalıdır.

11. Salgın sürecinde eğitim sistemi için ortaya çıkan fırsatlar, incelenen makalelerde; dijital dönüşümün hızlanması, kesintisiz eğitim anlayışının yaygınlık kazanması, yönetim anlayışının değişmesi, sağlık okur yazarlığının artması, veli desteğinin sağlanması, toplumsal bilincin yükselmesi şeklinde genel olarak ifade edilmektedir. Sözü edilen bu fırsatların bir avantaja dönüştürülebilmesi için normal dönemde de oluşan farkındalığı sürdürülebilir olması amacıyla müfredatta yapılacak güncellemeler ve hayat boyu eğitim aracılığı ile bu fırsatların avantaja dönüştürülmesi ve sürdürülebilirliği sağlanmalıdır.

12. Salgın sürecinde eğitim sistemine yönelik tehditler genel olarak öğrenme kayıpları, internet erişimi, fırsat eşitsizliği, teknoloji bağımlılığı, özel/devlet okulu farkı gibi noktalarda toplanmaktadır. Dikkat edilecek olursa bunlar normal zamanda da söz konusu olan sorunlardır. Öğrenme kayıpları salgın süreci ile kamuoyunun gündemine taşındı oysa yaz aylarındaki öğrenme kayıpları bilinen bir durumdur. İnternete erişim, özel/devlet okulu farkı gibi konular genel olarak bilinen kronik sorunlardır. Hatta devlet desteği ile sağlanan internet erişimi ve sağlanan içeriklerle bu türden eşitsizlikler bir ölçüde aşılmıştır. Fakat dijital bağımlılık her yaş grubunda öğrenciler için giderek daha ciddi bir sorun haline gelmekte; ekran karşısında geçirilen süre giderek artmaktadır. Normal dönemde dijital bağımlılığa karşı alınması gereken başlıca önlemlerden biri öğrencilerin sosyal duygusal öğrenme becerileri için uygun etkileşim ortamlarının oluşturulması olabilir. Bu amaçla okullardaki tasarım beceri atölyelerinin sayısı artırılmalı, öğrenciler sanatsal ve sportif etkinliklere katılmaya özendirilmelidirler.

13. Uzaktan eğitim sürecinde öne çıkan dijital ortamlar; öğrenme yönetim sistemleri (EBA-Web, Moodle, Sakai, ALMS, Blackboard), EBA-TV, mesaj uygulamaları (Whatsapp, e-posta, Telegram, BİP), video konferans sistemleri (zoom, google meet, MS Teams) akıllı telefonlar bu süreçte sorunun çözümüne önemli katkılarda bulunmuştur. Dijital ortamlara ilişkin yaşanan sorunlar dikkate alındığında, daha sağlıklı bir uzaktan eğitim ve etkileşim ortamları için amaca uygun, altyapısı güçlü, yerli ve milli yazılımların kullanılabilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

14. Bu çalışmada, Millî Eğitim dergisi Özel Sayısında yer alan salgın döneminde eğitime ilişkin makalelerden hareketle bir meta-sentez çalışması yapılmıştır. Salgın döneminde çeşitli kurumlar tarafından çıkarılan bilimsel dergilerde konu çeşitli yönleri ile ele alınmaktadır. Konuya ilişkin veriler güncellenmekte ve eğitim sistemi giderek daha fazla deneyim kazanmaktadır. Bu nedenle münferit makaleler yerine bilim insanlarının ortak görüşlerini yansıtan bu türden meta-analiz ve meta sentez çalışmaları teşvik edilmeli, ortaya çıkan sonuçlar eğitimin çözüm ortakları ile paylaşılmalı ve bu veriler ışığında geliştirilecek ulusal politikaların belirlenmesi amacı ile konunun 2021 yılı içinde düzenlenebilecek bir Millî Eğitim Şûrasında ele alınması yerinde olacaktır.

Kaynakça

- ARDAKOÇ, İ. Eğitimde Veli/Aile Katılımı: Engeller ve Öneriler. *Alanyazın*, 1(2), 75-84. <https://dergipark.org.tr/en/pub/alanyazin/issue/60649/893866>
- BBC. (2020, Nisan 7). Koronavirüs - Okulların kapatılmasının ‘salgını önlemede etkisi az’ - BBC News Türkçe. 09 Mayıs 2021 de indirildi, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52197338>
- BİLGİÇ, H. G. ve Tüzün, H. (2015). Yükseköğretim kurumları web tabanlı uzaktan eğitim programlarında yaşanan sorunlar. *AUAd*, 1(3), 26-50. <https://dergipark.org.tr/en/pub/auad/issue/3028/42071>

- BULUT, M . (2020). Özel Bir Hukuksal Koruma ve Veri Kategorisi Alanı: Hassas Kişisel Veriler. Ankara Barosu Dergisi, 78 (3), 99-150 . DOI: 10.30915/abd.811902 <https://dergipark.org.tr/en/pub/abd/article/811902>
- ÇETİNKAYA AYDIN, G. (2020, Nisan 20). COVID-19 SALGINI SÜRECİNDE ÖĞRETMENLER. 09 Mayıs 2021 de indirildi, <https://tedmem.org/covid-19/covid-19-salgini-surecinde-ogretmenler>
- DÖNMEZ, B.(2020) Hürriyet Gazetesi, 03.10.2020. MEB. <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/meb-talim-ve-terbiye-kurulu-baskani-donmezden-uzaktan-egitim-aciklamasi-41625096>
- ERWİN, E. J., Brotherson, M. J., & Summers, J. A. (2011). Understanding qualitative metasynthesis: Issues and opportunities in early childhood intervention research. *Journal of Early Intervention*, 33(3), 186-200. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1053815111425493>
- FİŞHER, L. (2020, Ağustos 24). Connecting with reluctant remote learners. 09 Mayıs 2021 de indirildi, https://www.edutopia.org/article/connecting-reluctant-remote-learners?fbclid=IwAR2p4NhIJze_2YZ2xAlwkIH8Ppv2l6QUcf8ZUJ2b2JdJdxZ9q5dmul72y2g
- GÜMÜŞ, S. (2018). Nitel Araştırmaların Sistematiik Derlemesi: Meta-Sentez. In K. Beyciođlu, N. Özer, & Y. Kondakçı (Ed.), *Eğitim Yönetiminde Araştırma* (1.baskı., ss. 533-551). Pegem Akademi. <https://doi.org/10.14527/9786052415054>
- KARTAL, S., Eryılmaz Ballı, F. (2020). OKUL TERKİ ARAŞTIRMALARI: SİSTEMATİK BİR ANALİZ ÇALIŞMASI. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (2), 257-278 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kusbd/issue/56190/615994>
- LEWİS, R. B., & Maas, S. M. (2007). QDA Miner 2.0: Mixed-model qualitative data analysis software. *Field methods*, 19(1), 87-108. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1525822X06296589>
- LORENZ, E. (2000). The butterfly effect. In 1370586971 1002047403 Y. Ueda (Ed.), *The Chaos Avant-Garde: Memories of the early days of chaos theory* (Vol. 39, World Scientific Series on Nonlinear Science Series A, pp. 91-94). New York, New York: World Scientific. https://books.google.com.tr/books?id=0E667XpBq1UC&printsec=frontcover&dq=The+butterfly+effect+Lorenz&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKewj677qTr8vwAhVs_7sIHRJuDrQQ6AEwAHoECAMQA#v=onepage&q=The%20butterfly%20effect%20Lorenz&f=false
- MEB. (2020a, 18 Kasım). Uzaktan Eğitim Sürecinin Detayları. 09 Mayıs 2021 de indirildi, <https://www.meb.gov.tr/uzaktan-egitim-surecinin-detaylari/haber/21990/tr>
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI | Covid-19. (2020, Mart). MEB. <http://covid19.meb.gov.tr/covid19.html?cat=rapor>
- OECD (2020), *Back to the Future of Education: Four OECD Scenarios for Schooling*, Educational Research and Innovation, OECD Publishing, Paris, https://www.oecd-ilibrary.org/education/back-to-the-future-s-of-education_178ef527-en
- PATTON, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (Çev. Ed. M. Bütün ve S.B. Demir). Ankara: Pegem. <https://www.pegem.net/kitabevi/174105-Nitel-Arastirma-ve-Değerlendirme-Yontemleri-kitabi.aspx>

Millî Eğitim Dergisinin “Salgın Sürecinde Türkiye’de ve Dünyada Eğitim” Özel Sayısında Yer...

- REIMERS, F. M., & Schleicher, A. (2020). A framework to guide an education response to the . COVID-19 Pandemic of 2020. *OECD*. https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=126_126988-t63lxo-sohs&title=A-framework-to-guide-an-education-response-to-the-Covid-19-Pandemic-of-2020
- THOMAS, J., & Harden, A. (2008). Methods for the thematic synthesis of qualitative research in systematic reviews. *BMC medical research methodology*, 8(1), 1-10. <https://bmcmmedresmethodol.biomedcentral.com/track/pdf/10.1186/1471-2288-8-45.pdf>
- UNESCO (2020). School closures caused by Coronavirus (Covid-19). <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> 11 Nisan 2020 tarihinde alıntılanmıştır
- YILDIRIM, A. ve Şimşek, H. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık. <https://www.seckin.com.tr/kitap/991264765#>
- YÖK (2020a). YÖK, Engelli Öğrencilerin Uzaktan Eğitimde Yaşadığı Sıkıntılara Yönelik Harekete Geçti. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/engelli-ogrenciler-icin-uzaktan-egitim.aspx> 10 Mayıs 2020 tarihinde alıntılanmıştır.
- YÖK (2020b). YÖK’ten Üniversitelerdeki Sınavların Yüz Yüze Gerçekleştirilmeyeceğine İlişkin Karar. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/yok-ten-sinavlara-iliskin-karar.aspx> 12 Mayıs 2020 tarihinde alıntılanmıştır.

Ekler

Ek 1.

Senteze dâhil edilmeyen dışlanan makaleler

1. Koronavirüs Salgınının Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Kelime Hazinesine Yansımaları
2. Covid-19 Salgın Sürecinde Öğretmenlerin Kitap Okuma Tutum Ve Davranışlarının İncelenmesi
3. Eba Okuma Kitaplarında Jules Verne ve Fizik Dersi Öğretim Programı: Dünya’nın Merkezine Yolculuk Örneği
4. 1933’ten Günümüze Lise Tarih Ders Kitaplarında Salgın Hastalıkların İşlenişine Genel Bir Bakış
5. Üniversite Öğrencilerinin Koronavirüs (Covid-19) Küresel Salgına Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi
6. Koronavirüs Hastalığı 2019 Sürecinde Özel Gereksinimli Bireyler
7. Koronavirüs Salgını Döneminde Eğitim Uygulamalarının Öğretmen Ve Öğrenci Görüşlerine Göre Analizi: Kosova Cumhuriyeti Örneği
8. An Overview Of South Korea’s K-12 Education During Covid-19 Pandemic
9. Covid-19 Ve Eğitim
10. Fen Eğitiminde Sosyobilimsel Konu Olarak Covid 19 Pandemisi ve Örnek Uygulama Önerileri
11. Flow Experiences Of Tertiary Level Turkish EFL Students In Online Language Classes During Covid-19 Outbreak